



**SAVONIA**

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO  
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

# GROOMINGIN VAIKUTUKSET LAPSEN JA NUOREN KASVUUN JA KEHITYKSEEN

Opinnäytetyö

TEKIJÄ: Susanna Järveläinen  
Samuli Kykkänen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sairaanhoitajan tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Järveläinen Susanna, Kykkänen Samuli	
Työn nimi Groomingin vaikutukset lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen	
Päiväys	26.04.2020
Sivumäärä/Liitteet	41
Ohjaaja Kainulainen Arja-Sisko	
Toimeksiantaja Juhani Ahon Koulu	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön aiheena oli grooming -ilmiö eli seksuaalisen hyväksikäytön valmistelu sosiaalisessa mediassa sekä sen vaikutukset lapsen tai nuoren fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen sekä seksuaaliseen kasvuun ja kehitykseen. Tarkoituksena oli koota aineiston pohjalta PowerPoint-esitys opinnäytetyön tilaajalle. Opinnäytetyön tilaajan on mahdollista hyödyntää koottua aineistoa osana media- ja seksuaalikasvatuksen oppitunteja.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tiedonhankinnassa käytettiin monia luotettavia lähteitä, kuten terveysalan ammattilaisille tarkoitettuja julkaisuja ja sairaanhoitopiirien verkkosivuilla olevia julkaisuja. Näin tuloksena on kattava yleiskatsaus valitusta aiheesta opinnäytetyön tilaajan asettamien toiveiden mukaisesti.</p> <p>Ensimmäinen tärkeä tulos oli se, että grooming on yleistynyt ilmiö internetissä ja sen suurimpana kohderyhmänä on 13–15 –vuotiaat nuoret. Kyseinen ikäryhmä kokee voimakkaita hormonaalisia muutoksia, halua tulla hyväksytyksi sekä halua kasvaa aikuiseksi. Groomingin vaikutukset ovat yksilölliset, mutta se vaikuttaa erityisesti psyykkiseen kehitykseen aiheuttaen minäkuvan muutoksia, sosiaalisten suhteiden muodostamisen vaikeutta sekä seksuaalisen kehityksen vahingoittumista.</p> <p>Toinen merkittävä tulos oli turvataito- ja seksuaalikasvatuksen tärkeys seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisyssä. Turvataito- ja seksuaalikasvatuksen avulla lapset ja nuoret oppivat arvostamaan itseään, kunnioittamaan omia ja muiden asettamia rajoja sekä suojaamaan itseään sosiaalisessa mediassa. Kasvatusta saaneet lapset kertovat myös aiempaa helpommin kokemastaan seksuaalisesta ahdistelusta tai hyväksikäytöstä luotettavalle aikuiselle.</p>	
Avainsanat Grooming, seksuaalisuus, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsi, nuori, trauma, seksuaalikasvatus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Nursing			
Authors Järveläinen Susanna and Kykkänen Samuli			
Title of Thesis The effects of grooming on the growth and development of a child and an adolescent			
Date		Pages/Appendices	
Supervisors Kainulainen Arja-Sisko			
Client Organisation /Partners Juhani Ahon koulu - Juhani Aho School			
<p><b>Abstract</b></p> <p>The subject of the thesis was a phenomenon called grooming, which means the act of preparing sexual abuse online. This thesis is also focused on the effects of grooming on the growth and development of a child and an adolescent considering physical, psychological, social and sexual development. The purpose was to put together a Power Point –presentation using the thesis as a background. The client organisation of the thesis, Juhani Aho School, can use the material as part of their media and sexual education.</p> <p>The thesis was carried out as a literature review. Knowledge was gathered from multiple reliable sources including the materials produced by health care districts as well as materials put together to be used by professionals of health care. Therefore, the outcome is a comprehensive overview of the subject matter. The criteria set by the client organisation were also fulfilled.</p> <p>An important finding was the fact that grooming is becoming more common. Teenagers at the age of 13 to 15 are the largest target group. At that age strong hormonal changes happen and there is a will to be accepted and to grow up. The effects of grooming are experienced individually. Notable effects can be seen on the psychological development including the possible impact on self-image. Grooming can also affect the forming of social relationships and damage the sexual development of an individual.</p> <p>Another significant finding was the importance of safety skills and sexual education as a part of early prevention of sexual abuse. With safety skill and sexual education, adolescents can learn to appreciate themselves as well as the boundaries set by themselves and others. Teaching these skills also helps the focus group protect themselves in the world of social media. The adolescents who have taken part in safety skill and sexual education are found to be more willing to disclose sexual harassment or sexual abuse.</p>			
<p><b>Keywords</b> Grooming, online grooming, sexual abuse, child, trauma, sexuality, adolescent, sexual education</p>			

## SISÄLTÖ

1	JOHDANTO .....	6
2	MURROSIKÄ JA SEKSUAALISUUS .....	7
3	NUORI JA SOSIAALINEN MEDIA .....	8
4	GROOMING KÄSITTEENÄ .....	11
5	SEKSUAALIRIKOKSIIN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ .....	13
6	KOULUTERVEYSKYSELY 2019 – TULOKSET SEKSUAALISESTA HÄIRINNÄSTÄ .....	15
7	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET SEKÄ TUTKIMUSKYSYMYS.....	17
8	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS .....	19
8.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus .....	19
8.2	Aineistojen hankinta ja niiden valitseminen.....	20
8.3	Aineistojen analysointi.....	21
9	GROOMINGIN VAIKUTUS LAPSEN JA NUOREN KEHITYKSEEN .....	22
9.1	Fyysiset vaikutukset .....	23
9.2	Psyykkiset vaikutukset.....	23
9.3	Seksuaaliset vaikutukset.....	24
9.4	Sosiaaliset vaikutukset .....	25
10	GROOMINGIN PUHEEKSI OTTAMINEN LAPSEN TAI NUOREN KANSSA .....	26
10.1	Lasten vaitonaisuus hyväksikäytöstä .....	26
10.2	Aikuinen huolen esille tuojana.....	26
10.3	Vanhempien huomiointi.....	27
10.4	Epäilystä groomingista ilmoittaminen.....	27
10.5	Ilmoitusvelvollisuus ja lastensuojeluilmoitus.....	28
11	GROOMINGIN ENNALTAEHKÄISY.....	30
11.1	Opetuksella on merkitystä .....	30
11.2	Lapsen ja nuoren sosiaaliset suhteet .....	31
11.3	Voimaa seksuaalisuudesta .....	31
11.4	Turvataito- ja seksuaalikasvatus .....	32
12	POHDINTA.....	33
12.1	Opinnäytetyöhön liittyvät eettiset- ja luotettavuuskysymykset.....	33
12.2	Ammatillinen kehittyminen .....	34

12.3 Jatkokehittämismahdollisuudet .....	35
LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT .....	36

## 1 JOHDANTO

Netti mahdollistaa omalta osaltaan nykypäivänä lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön, sillä uhreihin on yhä helpompi saada yhteys. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö netissä on monimuotoinen ilmiö. Huomionarvoista on se, että seksuaaliseksi kontaktiksi luetaan myös netin välityksellä tapahtuva seksuaalinen kanssakäyminen, johon voi liittyä reaaliaikaista kuvaa tai keskustelua. (Haasio 2016, 42.)

Groomingilla tarkoitetaan luottamukseen ja tunteisiin perustuvaa manipuloivaa suhdetta, joka rakentaa pohjaa hyväksikäytölle. (NSPCC 2019). Kyse on aikuisen ihmisen lapsen kohdistamasta johdattelusta, jonka tarkoituksena on suostutella lapsi seksuaalisiin tekoihin tai seksuaaliseen kanssakäymiseen. (Lampainen 2011, 6).

Opinnäytetyön tarkoituksena on koota kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka pohjalta laadimme PowerPoint -esityksen Juhani Ahon koululle. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on grooming -ilmiö eli seksuaalisen hyväksikäytön valmistelu sosiaalisessa mediassa sekä sen vaikutukset lapsen tai nuoren fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen sekä seksuaaliseen kasvuun ja kehitykseen. Lisäksi käsittelemme groomingin puheeksi ottamista.

Suomen Valtioneuvosto on laatinut vuosille 2020–2030 Mielenterveysstrategian, jonka yhteiskunnallisena tavoitteena on ennaltaehkäistä ja turvata eritoten lasten ja nuorten psyykkistä hyvinvointia. Mielenterveysohjelmalla pyritään yhdistämään mielenterveys- ja päihdetyö yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena on taata yhtenevät ja laadukkaat mielenterveyspalvelut. (Valtioneuvosto 2019.)

Aihe on ajankohtainen ja tärkeä, sillä grooming -ilmiö nousi uutisotsikoihin vuonna 2019 lukuisten ilmi tulleiden hyväksikäyttötapausten vuoksi. Opinnäytetyön tilaajan näkökulmasta työmme antaa keinoja seksuaaliterveyden edistämiseen ja seksuaalikasvatukseen, sekä tukee nuorten vastuullista käyttäytymistä sosiaalisessa mediassa. Lisäksi koulun moniammatillisen henkilökunnan tietoisuus groomingista ja sen vaikutuksista lisääntyy, joka mahdollistaa puheeksi ottamisen entistä luontevammin.

Opinnäytetyömme edistää lasten ja nuorten seksuaaliterveyttä sekä hyvinvointia kaikilla kehityksen eri osa-alueilla. Groomingin ennaltaehkäisyn avulla voidaan vähentää seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutumisen riskiä ja sen aiheuttamia pitkäaikaisia, mahdollisesti aikuisuuteen asti kantautuvia seurauksia.

## 2 MURROSIKÄ JA SEKSUAALISUUS

Nuori joutuu kohtaamaan monia kehityshaasteita kasvaessaan aikuiseksi. Nuoren kehossa tapahtuu fyysisiä muutoksia jo paljon ennen psyykkisten muutosten esiintymistä. Murrosiän kokeminen on jokaisen nuoren kohdalla yksilöllistä ja se voi lisätä entisestään nuoren hämmennystä kehityksestään. (Duodecim Koulun terveyskirjasto 2018.)

11–14-vuotiaana kehittyvän lapsen hormonitoiminta voimistuu altistaen lapsen voimakkaalle tunnetilojen heilahtelulle. Hormonitoiminnan voimistuminen altistaa myös seksuaaliselle kiihottumiselle. Kiinnostus seksuaalisuuteen ja omaan kehitykseen kasvaa ja lapsi haluaa niihin liittyviin kysymyksiin vastauksia. Lisääntyvän tiedonhalun lisäksi lapsesta tekee haavoittuvan halu ”kasvaa pian isoksi” ja ottaa haltuun seksiin liittyviä asioita. (Väestöliitto 2014.)

World Health Organization (WHO) määrittelee seksuaaliterveyden fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena hyvinvoinnin tilana, joka on suhteessa seksuaalisuuteen. Kyseisen hyvinvoinnin tilan saavuttamiseksi ihmisellä tulee olla myötämielinen ja kunnioittava lähestymistapa seksuaalisuuteen sekä sukupuolisuhteisiin. Lisäksi tulee olla mahdollisuus turvallisiin ja nautinnollisiin seksuaalisiin kokemuksiin, jotka eivät sisällä pakkoa tai väkivaltaa. (WHO.)

Seksuaalisuus on jokaisen ihmisen henkilökohtainen ja ainutlaatuinen ominaisuus ja se voi muuttua elämän varrella. (Cacciatore & Kortenieni-Poikela 2015,19). Seksuaali-identiteetin muodostaminen on yksi monista nuoruuden kehitystehtävistä, jolloin nuori alkaa tiedostamaan oman seksuaalisuutensa ulottuvuuksia uusina asenteina, käyttäytymisenä sekä tunteina. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 84).

Seksuaalikasvatus sisältää ”seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista”. Seksuaalikasvatus on elämänmittainen prosessi, sillä se kestää lapsuudesta aina aikuisuuteen saakka. (WHO & BZgA 2010, 19.) Kasvatusta tulee antaa kehitysvaiheeseen vastaavalla tavalla. (WHO & BZgA 2010, 12).

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea ja suojella etenkin lasten ja nuorten seksuaalista kehitystä tarjoamalla tietoa ja ymmärrystä seksuaalisuudesta, turvallisten ihmissuhteiden tärkeydestä sekä seksuaaliterveyden ylläpidosta. Lisäksi se auttaa parantamaan elämänlaatua lisäten oikeiden elämänvalintojen tekemistä.

(WHO & BZgA 2010, 19.)

### 3 NUORI JA SOSIAALINEN MEDIA

Sosiaalinen media on tärkeä kanava lapsille ja nuorille yhteydenpitoa ja ystävyyssuhteiden muodostamista varten. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 3). Tutustuminen uusiin ihmisiin sosiaalisen median kautta on nuorten mukaan helppoa. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 4).

Sosiaalinen media terminä kattaa sisäänsä eri palvelut ja sovellukset, joissa on yhdistetty käyttäjien välinen kommunikointi ja oma sisällöntuotanto. (Jyväskylän yliopisto).

Sosiaalinen media eroaa perinteisestä mediasta siinä määrin, että sen käyttäjät ovat sisällön seuraamisen lisäksi myös itse sen tuottajia. Tämä tarkoittaa sitä, että sen lisäksi että käyttäjät vastaanottavat sisältöä, he voivat itse ladata eri palveluihin esimerkiksi tekstipätkiä, kuvia ja videoita. Tämän lisäksi monissa sosiaalisen median kanavissa on myös mahdollisuus "tykätä" sekä kommentoida niin omaa, kuin muidenkin tuottamaa sisältöä. Tällainen toiminta lisää sosiaalisuutta sekä edesauttaa verkostoitumista ja yhteisöllisyyttä. (Jyväskylän yliopisto.)

Olemme koonneet opinnäytetyöhön esiteltäväksi suosituimpia sosiaalisen median sovelluksia ja palveluita. Työstä on tarkoituksen mukaisesti jätetty pois joitakin yleisiä palveluita, sillä koimme näiden jäävän työn tarkoituksen ja tavoitteen huomion ottaen rajauksen ulkopuolelle.

Facebook on yhteisöpalvelu, johon jokainen 13 vuotta täyttänyt voi luoda oman käyttäjätilin. Tilin luominen on käyttäjilleen maksutonta. Facebookissa on mahdollista pitää yhteyttä ystävien kanssa ja liittyä erilaisiin ryhmiin ja yhteisöihin. (Facebook 2019.)

Instagram on kuvien ja videoiden jakamissovellus. Käyttäjät voivat itse ladata kuvia ja videoita Instagram -tililleen ja jakaa niitä kavereidensa tai jonkin valitseman ryhmän kanssa. Käyttäjillä on myös mahdollisuus katsoa, kommentoida ja tykätä muiden käyttäjien kuva- tai videojulkaisuista. Sovelluksessa on mahdollista rajata julkaisujen näkyvyyttä muokkaamalla omia yksityisyysasetuksia. Instagramin ikäraja on 13 vuotta. (Instagram 2019.)

WhatsApp on suosittu pikaviestisovellus. Sovelluksessa on mahdollista lähettää viestejä, ääniviestejä, sekä kuvia ja videoita. WhatsAppissa on mahdollista lähettää yksityisviestejä tai luoda ryhmäkeskustelu, johon mahtuu jopa 256 henkilöä kerrallaan. WhatsAppin ikäraja on 16 vuotta. (WhatsApp 2019.)

Snapchat on suosittu sosiaalisen median palvelu. Sovelluksen ideana on ottaa kuvia sekä videoita ja lähettää niitä ystäville. Kuvien ja videoiden jakaminen on mahdollista myös kaikille ystäville samanaikaisesti sovelluksen "My story"-osion kautta. My Storyyn ladattavat kuvat ja videot ovat katsottavissa 24 tuntia latauksesta. Kuviin ja videoihin voi lisätä erilaisia filttäreitä, animoituja kuvia tai tekstiä. (Snapchat 2019.)

Sovelluksessa on myös chat -ominaisuus, johon nimessäkin mainittu "chat" viittaa. Sovellukseen on myös sisällytetty karttaominaisuus, jonka avulla voi nähdä missä päin maailmaa ystävät ovat. Omien



yksityisyysasetuksien muokkaaminen mahdollistaa oman sijainnin piilottamisen Snap-kartalta. Snapchatin ikäraja on 13 vuotta. (Snapchat 2019.)

Twitter on yhteisö- ja mikroblogipalvelu. Twitterissä käyttäjät voivat luoda julkaisuja ja kommentoida toisten käyttäjien päivityksiä. Twitterin seuraaminen on mahdollista ilman käyttäjätiliä, mutta sisällön tuottaminen vaatii rekisteröinnin. (Twitter 2019.)

TikTok on lyhytvideopalvelu, jossa käyttäjät ovat itse sisällön tuottajia. Jokainen voi kuvata lyhyitä videoita ja lisätä niihin sovelluksesta löytyvästä musiikkikirjastosta eri kappaleita. Videoita voi muokata eri tavoin, esimerkiksi nopeuttamalla niitä tai lisäämällä erilaisia filttäreitä ja efektejä. Käyttäjillä on myös mahdollisuus katsoa, tykätä ja kommentoida toistensa videoita. TikTokin ikäraja on 13 vuotta. Sovelluksen yksityisyysasetukset eivät ole läheskään niin hyvät, kuin esimerkiksi Facebookissa tai Instagramissa, sillä jokainen käyttäjätili on automaattisesti julkinen. (TikTok 2019.)

Ask.fm on palvelu, jossa käyttäjät voivat kysyä toisiltaan kysymyksiä. Kysymysten vastaanottaja vastaa kysymyksiin ja voi halutessaan julkaista ne muiden käyttäjien nähtäville. Sovellukseen voi luoda käyttäjänimen, mutta se ei ole pakollista sovellusta käyttääkseen. Sovelluksessa on siis mahdollista esittää kysymyksiä myös anonyymisti. Ask.fm:n ikäraja on 13 vuotta. (Ask.fm 2019.)

Periscope -sovelluksessa voi kuvata ja seurata reaaliaikaisesti jonkun toisen käyttäjän kuvaamaa lähetystä. Kun käyttäjät seuraavat lähetystä, he voivat lähettää kuvaajalle sydämiä tykkäyksen merkiksi tai kommentoida lähetystä omin sanoin. Periscopen ikäraja on sama kuin sen omistajalla Twitterillä, eli 13 vuotta. (Periscope 2019.)

Jodel on mobiiliviestintäsovellus, jossa voi lähettää kaikille lähellä oleville käyttäjille viestejä eli *”Jodelauksia”*. Viesti voi olla teksti tai kuva. Kuvaviestiin on myös mahdollista lisätä tekstiä. Sovelluksen alkuperäinen kohderyhmä oli korkeakouluopiskelijat. Nykyään sovelluksen suosio on kuitenkin paljon laajempi. Sovelluksen ikäraja on 16 vuotta. (Jodel 2019.)



KUVA 1. Somepalveluiden käyttö Suomessa 04/2019. (Innowise. Sosiaalisen median tilastot ja trendit: somekatsaus 2019. Datalähde: DNA ja Nepa. Digitaalinen yhdenvertaisuus Suomessa. 25.3.2019, yli 15-vuotiaat. N= 1029. SVTin Väestötiedot 2018 (stat.fi). Kuva: Harto Pönkä, 13.4.2019. Kuvakaappaus.)

## 4 GROOMING KÄSITTEENÄ

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö internetissä käsittää pääasiallisesti kolme limittäistä ja eri tavoin toisiinsa vaikuttavaa päälinjaa: lasta seksualisoiva ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaava materiaali (tuottaminen, levitys, kuvien keräily), lapsista ja nuorista hyväksikäyttämielessä kiinnostuneiden aikuisten verkostoituminen ja toiminnan organisoituminen (yhteisöt ja foorumit sekä vertaisverkostot, ihmiskauppa ja lapsiprostituutio), sekä lapsen lähestyminen internetin kautta hyväksikäyttötarkoituksessa eli grooming. (Beech, Elliott & Birgden ym. 2008, 217.)

Grooming tarkoittaa netissä rakennettua, tunteisiin perustuvaa "suhdetta" aikuisen eli hyväksikäyttäjän ja nuoren ihmisen välillä, jossa hyväksikäyttäjän tavoitteena on huijata tai painostaa nuorta seksuaaliseen toimintaan. (Childline). Hyväksikäytön valmistelu tapahtuu usein sosiaalisen median palveluissa. Sitä voi esiintyä myös koulussa tai muissa sosiaalisissa yhteisöissä. (NNECA 2019.) Houkuttelua seksuaaliseen tekoon voi tapahtua lisäksi muun muassa pikaviestimien tai nettipelisivustojen kautta. (Childline).

Pelastakaa Lapset ry:n ja Lampaisen (2012) mukaan 13–15-vuotiaiden nouseminen yleisimmäksi uhrituvaksi lapsiryhmäksi selittyy osaltaan ikäryhmän aktiivisella netin käytöllä, murrosiän kynnyksellä liittyvästä uteliaisuudesta seksiasioita kohtaan, sekä alttiudesta kokeilla rajojaan. Murrosiässä huono itsetunto, epävarmuus itsestä ja yhteenkuuluvuuden tunteen puuttuminen voivat herkästi nousta tärkeäksi riskitekijäksi. (Pelastakaa Lapset ry & Lampainen 2012, 4.)

Hyväksikäyttäjä voi tarttua edellä mainittuihin lapsen tai nuoren piirteisiin ja käyttää sitä hyväkseen lähestyäkseen uhriaan. Hän voi kehua nuoren ulkonäköä ja kypsyttää. Hyväksikäyttäjän tavoitteena on saada lapsi tai nuori tuntemaan itsensä erityiseksi. (Väestöliitto 2018.)

Grooming -prosessilla tarkoitetaan hyväksikäyttäjän luomaa luottamussuhdetta lapsen tai nuoren kanssa netin välityksellä. Luottamussuhteen avulla lapsi tai nuori on houkuteltavissa seksuaalisiin tekoihin. (Väestöliitto 2018.) Laihon (2006) mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön prosessi sisällyttää kaikki ne teot ja sanat, joita hyväksikäyttöön pyrkivä kohdistaa lapseen, saadakseen taivuteltua ja suostuteltua lapsen hyväksikäyttösuhteeseen. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lähtökohdiana on aikuisen tavoittelema seksuaalinen mielihyvä. (Laiho 2006, 7.) Hyväksikäyttäjä voi olla lapselle tuttu tai tuntematon. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 8).

Houkuttelemineen seksuaaliseen tekoon voi käydä esimerkiksi älypuhelimien kautta interaktiivisissa palveluissa. (Väestöliitto 2018: Haasio 2016, 44). Se alkaa viattoman tuntuksella keskustelulla lapsen ja aikuisen välillä. (Haasio 2016, 44). Houkutteluvaiheen keskusteluissa hyväksikäyttäjä antaa itsensä helposti lähestyttävän ja luotettavan kuvan. (Väestöliitto 2018). Hän saattaa myös rakentaa suhdetta lapsen kanssa tarjoamalla hyväksyntää ja ymmärrystä imarrella nuorta. (Lampainen 2011, 80 & Väestöliitto 2019).

Pitkäjänteinen yritys keskustella lapsen kanssa palkitaan, kun lapsi aloittaa vastavuoroisen keskustelun hyväksikäyttäjän kanssa. Yksittäiset vastaukset hyväksikäyttäjän kysymyksiin voivat paljastaa uusia puolia lapsesta antaen hyväksikäyttäjälle uusia ideoita seuraavaa yhteydenottoa varten. (Lampainen 2011, 79–80.) Hän saattaa esiintyä eri ihmisenä mitä on reaali maailmassa, valehdellen myös ikänsä, jotta lapsi voisi luulla keskusteluvansa nuoremman ihmisen kanssa. (Väestöliitto 2019 & Haasio 2016, 44).

Luottamussuhteen vahvistuttua tekijä esittää lapselle tai nuorelle intiimejä ja henkilökohtaisia kysymyksiä, jotka voivat liittyä nuoren kehityksen vaiheeseen tai seksuaalisuuteen liittyviin asioihin. Hän voi altistaa lapsen omalle itsetyydytykselleen. Tekijä voi myös pyytää vastavuoroisesti intiimiä materiaalia lapselta, joihin lapsi vastaa, mikäli hänellä ei ole tietoa millaista materiaalia on hyväksyttävää lähettää. Hyväksikäyttäjän pyyntöihin vastaamista edesauttaa lapsen kiinnostus hyväksikäyttäjää kohtaan. (Väestöliitto 2018.)

TAULUKKO 1. Grooming-prosessin vaiheet tiivistettynä (Väestöliitto 2018; Lampainen 2011, 80; Laitinen 2007, 34–35.)

- Uhrin ja hyväksikäyttäjän tutustuminen netissä
- Hyväksikäyttäjä rakentaa mielenkiintoista ja helposti samaistuttavaa imagoa itsestään
- Uhrin mielenkiinto hyväksikäyttäjää kohtaan lisääntyy
- Uhrin ja hyväksikäyttäjän välinen luottamussuhde kasvaa vähitellen
- Keskustelut ja niiden sisällöt muuttuvat arkaluonteisimmiksi
- Uhri on hyväksikäyttäjän vallassa, saattaa esiintyä muun muassa kiristystä
- Uhrin on jatkettava hyväksikäyttösuhdetta pakon edestä
- Voi realisoitua oikeaan elämään tapaamisten merkeissä
- Hyväksikäyttö voi jatkua ja fyysistyä pakottamisena seksuaaliseen tekoon

Seksuaalisessa tarkoituksessa lähestyville ja lasta hyväksikäyttävälle yhteinen piirre on ymmärtämättömyys tai välinpitämättömyys lapsen oikeuksista ja tekojen haitallisuudesta, joiden vaikutus näkyy lapsessa vielä aikuisiälläkin. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 9). Hyväksikäyttäjä saattaa oikeuttaa tekoaan väitteellä siitä, että lapsi tai nuori saattaa kokea nautintoa seksuaalisesta kontaktista. Jokainen aikuisen lapsen kohdistama kontakti voi olla vahingoittava. (Toivio & Nordling 2013, 234.)

Lapsiin kohdistunut seksuaalinen kiinnostuminen voi tarkoittaa lasten ajattelemista seksuaalisessa mielessä, lapsiin liittyviä seksuaalifantasioita tai seksuaalista kiihottumista lapsista. Pedofiilisesta suuntautumisesta puhutaan silloin, kun ihmisen seksuaalinen taipumus kohdistuu esimurrosikäisiin lapsiin. Mikäli seksuaalinen kiinnostus kohdistuu murrosikäisiin lapsiin, on kyseessä hebefiilinen suuntautuneisuus. Efebofiilinen suuntautuneisuus kohdistuu murrosikäisiin tai sen hieman ohittaneisiin nuoriin. (Mielenterveystalo s. a.)

## 5 SEKSUAALIRIKOKSIIN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

Lapsen tai nuoren houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin on rikos ja sen seurauksena on rangaistus. Lastensuojelulain ensimmäisen luvun 6 § pykälän mukaan lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18–20-vuotiasta. (Rikoslaki 20.5.2011/540, 6 §). Seksuaalinen hyväksikäyttö voi toteutua esimerkiksi kosketteluna, johdatteluna, yhdyntään pakottamisena, altistamalla lapsi pornografiselle aineistolle, seksuaalissävyytteisten viestien tai kuvien välittämisenä internetissä tai seksuaalisena esiintymisenä web -kamerayhteydessä. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 8).

Rikoslain 20 luvun 8 b §:n (20.5.2011/540) mukaan lapsen houkutteleva seksuaaliseen tekoon tarkoittaa *”tapaamista tai kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen tämän luvun 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi”*. (Rikoslaki 20.5.2011/540, 8b §)

Lisäyksenä on myös, että *”jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 8 a §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä”*. (Rikoslaki 20.5.2011/540, 8b §)

Ojala kertoo teoksessaan ”Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset” (2012) viitaten vuonna 2011 tehtyyn valtiosopimukseen, että *”tämä rikoslain 20 luvun 8 b § koskee groomingia, joka säädettiin rangaistavaksi perustuen Euroopan neuvoston yleissopimukseen lasten suojelemisesta seksuaalista riis-toa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Yleissopimuksen mukaan sopimuksen hyväksyneiden valtioiden tuli säätää rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tieto- ja viestintäteknologian välityksellä tekemä ehdotus tavata lapsi tarkoituksena tehdä lapseen kohdistuva seksuaalirikos, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia.”* (Ojala 2012, 151.)

Lain mukaan lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan alle 16-vuotiaaseen kohdistuvaa seksuaalista tekoa tai johdattelua, joka vahingoittaa lapsen kehitystä. (Rikoslaki 20.5.2011/540, 6 §). Alle 16-vuotias ei voi antaa suostumustaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 14). Mikäli toiminta tapahtuu yhteisymmärryksessä saman ikäisen ja samassa kehitysvaiheessa olevan nuoren kanssa, kyseessä ei ole seksuaalinen hyväksikäyttö. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 8).

TAULUKKO 2. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Suomen rikoslain mukaan. (Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 6§ (20.5.2011/540). 7 § (20.5.2011/540) Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.)

Rikoslain 20 luvun pykälien 6 ja 7 mukaan lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyy se, joka

1. On sukupuoliyhteydessä 16 vuotta nuoremman kanssa
2. Koskettelemalla tai muulla tavoin tekee 16 vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään, tai
3. Saa hänet ryhtymään 2 kohdassa tarkoitettuun tekoon

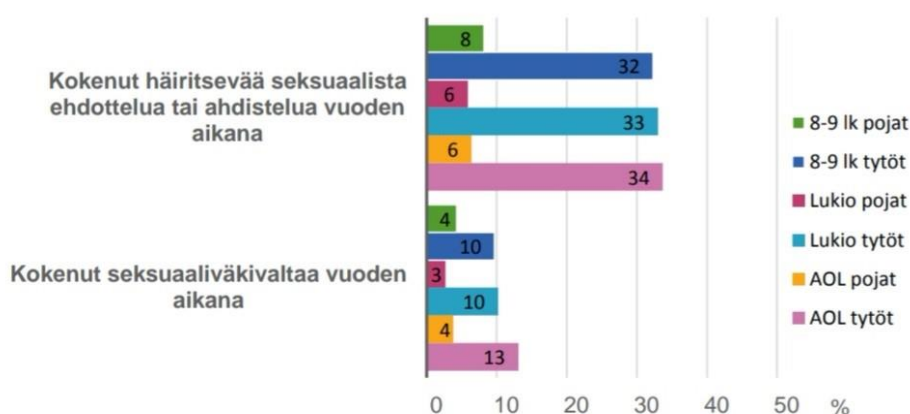
Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei kuitenkaan pidetä 1. momentissa tarkoitettua tekoa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyudessa ei ole suurta eroa. Arviot mahdollisista kypsyyseroista tehdään tapauskohtaisesti, eikä niihin ole tarkkaa lakiin perustuvaa määrittelyä. Suojaikäraja on korkeampi, 18 vuotta, tilanteissa, joissa tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Teko katsotaan törkeäksi, jos kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijäänsä kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi.

## 6 KOULUTERVEYSKYSELY 2019 – TULOKSET SEKSUAALISESTA HÄIRINNÄSTÄ

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) syyskuussa 2019 julkaistun Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019 mukaan seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua ilmoitti kokeneensa vähintään kerran vuoden aikana noin joka neljäs 8. ja 9. luokkaa käyvä nuori. Tytöt kokivat seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua selvästi poikia yleisemmin. (THL 2019a, 7).

Kyselyssä kerrotaan tyttöjen kertovan kokemastaan poikia yleisemmin ja että perusopetuksen 8. ja 9. luokkaa käyvät, seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokeneet ja siihen apua tarvitsevat pojat ilmoittivat saaneensa tyttöjä yleisemmin apua ja tukea koulun aikuisilta tai muista palveluista koulun ulkopuolelta. (THL 2019a, 7.)



KUVIO 1. Seksuaalista häirintää tai väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneiden lasten ja nuorten osuus sukupuolen ja koulutusasteen mukaan vuonna 2019. (THL 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019, 7. THL – Tilastoraportti 33/2019. Kuvakaappaus.)

Yleisemmin seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua oli Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019 mukaan tapahtunut puhelimen välityksellä tai internetissä (luokka-asteesta riippuen 14–17 %). Seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneista ja siihen apua tarvitsevista lapsista 67 % oli saanut apua ja tukea kokemaansa. Nuorista noin joka neljäs oli kertonut kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta jollekin luottamalleen aikuiselle (THL 2019a, 7).



KUVIO 2. Seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta kertoneiden ja siihen tukea saaneiden nuorten osuus sukupuolen ja koulutusasteen mukaan vuonna 2019. (THL 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019, 8. THL – Tilastoraportti 33/2019. Kuvakaappaus.)



## 7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET SEKÄ TUTKIMUSKYSYMYS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka pohjalta kokoamme PowerPoint -esityksen Juhani Ahon koululle grooming-ilmiöstä. Tutkimuskysymyksenä on grooming -ilmiö eli seksuaalisen hyväksikäytön valmistelusosiaalisessa mediassa sekä sen vaikutukset lapsen tai nuoren fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen sekä seksuaaliseen kasvuun ja kehitykseen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

1. Mitä grooming tarkoittaa ilmiönä?
2. Kuinka grooming vaikuttaa lapsen tai nuoren fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen sekä seksuaaliseen kasvuun ja kehitykseen?

Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä Juhani Ahon koulun henkilökunnan tietoisuutta groomingista sen vaikutuksista oppilaan kasvuun ja kehitykseen. Lisäksi tavoitteena on korostaa koulussa tapahtuvan seksuaali- ja mediakasvatuksen tärkeyttä, joiden avulla voidaan ennaltaehkäistä oppilaiden joutumista groomingin tai muun seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi.

Opinnäytetyön tilaajan näkökulmasta opinnäytetyömme tukee oppilaiden seksuaaliterveyden edistämistä, hyvinvointia, tiedostavampaa nettikäyttäytymistä sekä yhteistyötä koulun ja kodin välillä. Opinnäytetyömme avulla koulun moniammatillinen henkilökunta saa tietoa grooming -ilmiöstä yleisesti, sen vaikutuksia oppilaan fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja seksuaaliseen kasvuun ja kehitykseen sekä kuinka asian voi ottaa oppilaan kanssa puheeksi.

Oppilaiden näkökulmasta katsottuna, opinnäytetyömme tavoitteena on saada oppilaat ajattelemaan kriittisesti sosiaalisen median käyttöä ja sen sisältämiä uhkia, sekä toimimaan sosiaalisessa mediassa aikaisempaa tiedostavammin. Turvallisemman nettikäyttäytymisen vuoksi on tärkeää, että nuoret ovat tietoisia grooming -ilmiöstä ja siitä, mistä saa apua tilanteen tullessa omalle kohdalle vastaan. Tärkeintä on varmistaa, ettei oppilas jää asioidensa kanssa yksin, vaan hän tulee kuulluksi. Tämän lisäksi myös oppilaat saavat tietoa siitä, miten grooming ja seksuaalinen hyväksikäyttö otetaan puheeksi. Opinnäytetyömme on omalta osaltaan ennaltaehkäisevää työtä nuorten seksuaalisen kehityksen tukena.

Vanhempien näkökulmasta on tärkeää tuoda esille sosiaalisen median kanavat, joissa seksuaalisen hyväksikäytön valmistelua yleensä esiintyy. Tämän tiedon avulla vanhemmat osaavat tukea, neuvoa ja ohjata lasta tai nuorta sosiaalisen median käytössä. Lisäksi kirjallisuuskatsauksemme avulla vanhemmat saavat konkreettisia neuvoja, joiden avulla he voivat havaita mahdollisen groomingin sekä kuinka asian voi ottaa lapsen tai nuoren kanssa puheeksi. Puheeksi ottamiseen liittyy myös ennaltaehkäisevä näkökulma.

Hoitotyön näkökulmasta opinnäytetyön merkitys tulee parhaiten esille nuorten seksuaaliterveyden edistämisenä, samalla sivuten mielenterveyden edistämistä. Grooming -ilmiö on kohtalaisen uusi,

joten koulun moniammatillisen työyhteisön ja terveydenhuollon työntekijöiden tietämys aiheesta saattaa olla vähäistä. Hoitotyön näkökulmasta katsottuna huomion arvoista on se, että lapsen kohdistuva grooming -ilmiö luetaan lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

Opinnäytetyön tekijöiden näkökulmasta katsottuna valitsemamme aihe on ajankohtaisuutensa lisäksi mielenkiintoinen. Aihe antaa valmiuksia työskennellä lasten ja nuorten kanssa sekä tukee tietopohjaamme lapsen ja nuoren fyysisestä, psyykkisestä, seksuaalisesta sekä sosiaalisesta kehittämisestä.

## 8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön toteutimme kahdessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa teimme aiheeseen liittyvän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen useita eri luotettavia lähteitä hyödyntäen. Opinnäytetyön toisessa vaiheessa laadimme kirjallisuuskatsauksen pohjalta PowerPoint -esityksen Juhani Ahon koululle.

### 8.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Toteutimme opinnäytetyömme kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Opinnäytetyömme on yleiskatsaus groomingista ja sen vaikutuksista lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa käytimme luotettavia eri lähteitä, esimerkiksi terveysalan ammattilaisille tarkoitettuja julkaisuja ja sairaanhoitopiirien sivustoilta löytyviä verkkojulkaisuja. Laajan aineiston ansiosta kykenimme kuvaamaan aiheen mahdollisimman laajasti, luoden opinnäytetyömme sisällöstä kokonaisuudessaan monipuolisen otoksen. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Juhani Ahon koulun kanssa, joten opinnäytetyön sisältöä suunniteltiin tilaajan tarpeet ja toiveet huomioon ottaen.

Kirjallisuuskatsauksen avulla hahmotetaan opinnäytetyön aihepiirin kokonaisuutta, saadaan tietoa olemassa olevasta tutkimustiedosta sekä siitä, millaisesta näkökulmasta ja millaisin menetelmin asiaa on tutkittu. Kaikissa opinnäytetyöissä on systemaattiseen tiedonhakuun perustuva teorettinen viitekehys, jossa määritellään opinnäytetyön keskeiset käsitteet. Teorettinen viitekehys on kirjallisuuskatsaus, jossa kuvataan opinnäytetyön käsitteellistä taustaa ja miten tekeillä oleva työ liittyy jo olemassa oleviin tutkimuksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 121.)

Valitsimme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen työmenetelmäksi siksi, että se vastaa työmme luonnetta kaikista parhaiten. Sen avulla voimme kuvata grooming -ilmiötä ja sen vaikutuksia yleisellä tasolla ja edetä kirjoitusprosessissa järjestelmällisesti "kärjellään seisovan kolmion" mukaisesti eli laajasta kokonaisuudesta tarkennettuun tietoon. Näin saimme aikaan opinnäytetyön tilaajalle informatiivinen kokonaisuus aiheesta.

Kirjallisuuskatsaus toteutettiin systemaattisena tiedonhakuna eri lähteitä hyödyntäen. Aineistoja etsiessä huomioimme sisäänotto- ja poissulkukriteerit, jotta opinnäytetyön sisältö olisi yhtenäinen. Kerättyjen aineistojen pohjalta laadimme yhteenvedon valitsemamme opinnäytetyön aiheesta.

Kirjallisuuskatsauksen tulokset esitellään toiminnallisena esitelmänä, joka tarkoittaa tämän opinnäytetyön toteutuksessa PowerPoint -esitystä. Tavoitteena on kertoa groomingista opinnäytetyöhömmen perustuen ja saada sen pohjalta aikaan vuorovaikutuksellista keskustelua Juhani Ahon koulun henkilökunnan, oppilaiden ja oppilaiden vanhempien kesken. Sovimme kuitenkin esitelmän tavan, ajankohdan ja kohderyhmän myöhemmin yhdessä Juhani Ahon koulun edustajan kanssa.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä, jota myös tutkimukselliseksi kehittämistyöksi kutsutaan, voidaan toteuttaa jokin työelämää kehittävä tuotos tai projekti. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 4). Se sisältää esittelyn ja arvioinnin, työn hyödynnettävyyden, pohdinnan sekä johtopäätökset. (Haaga-Helia).

Opinnäytetyömme tulokset esitellään toiminnallisena esitelmänä. Toiminnallinen esitelmä tarkoittaa tämän opinnäytetyön toteutuksessa PowerPoint -esitystä, joka pohjautuu laati-maamme kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen. Kehittämistyön näkökulmasta katsottuna, kirjallisuuskatsauksesta laadittu esitelmä tulee yhdistämään viime keväänä pidetyn Nuori somessa -hankkeen sekä Groomingin vaikutukset lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen -opinnäytetyön syvennetyllä grooming -aiheella.

Hyvänä PowerPoint -esityksenä pidetään selkeää ja yksinkertaista esitystä, joka pitää kuulijoiden mielenkiinnon yllä loppuun asti. Diojen tulisi olla helposti luettavia, ja niissä ei saisi olla liikaa tekstiä. Esityksestä tulee käydä ilmi esiteltävän työn keskeinen sisältö tavalla, joka helpottaa asioiden mielen painamista. (Hautsalo 2007, 32–33.)

Toiminnallisen osuuden esitelmä toteutetaan, koska tarkoituksena on kuvata lyhyesti ja ytimekkäästi laatimamme kirjallisuuskatsauksen sisällöt ja vastata kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymyksiin. Esitelmän avulla tarjoamme Juhani Ahon koulun henkilökunnalle informatiivisen tietopaketin groomingin vaikutuksista lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen.

Informatiivisella tietopaketilla tarkoitamme opinnäytetyötämme teoksena, johon on koottu tiivistetysti tietoa aiheesta, jotta sitä voi hyödyntää media- ja seksuaalikasvatuksen oppitunneilla. Lisäksi kirjallisuuskatsaus antaa henkilökunnalle eväitä siihen, kuinka he voivat ottaa asian puheeksi oppilaan kanssa grooming -epäilyn herätessä ja minne voi ottaa asian tiimoilta yhteyttä.

Tavoitteena on havainnollistaa ja tuoda opinnäytetyön sisällöt (sosiaalinen media ja sen eri palvelut ja sovellukset, grooming yleisesti, sen aiheuttamat mahdolliset oireet, groomingin ennaltaehkäisy, puheeksi ottaminen) esille tiivistetyssä ja helposti ymmärrettävässä muodossa Juhani Ahon koulun moniammatilliselle opetushenkilökunnalle ja kouluterveydenhuollolle. PowerPoint -esityksen on tarkoituksena olla helposti muunneltavissa ja jatkojalostettavissa myöhempää käyttöä varten Juhani Ahon koululla.

## 8.2 Aineistojen hankinta ja niiden valitseminen

Kirjallisuuskatsausta varten keräsimme monipuolista tietoa erinäisistä kotimaisista ja ulkomaisista verkkojulkaisuista sekä kirjallisuudesta. Tiedonhaun apuna hyödynsimme saatavilla olevia tietokantoja, kuten Terveysporttia ja Pubmed -tietokantaa. Tiedonhaku painottui kuitenkin verkkojulkaisuihin, sillä niitä on saatavilla huomattavasti enemmän verrattuna aiheesta kertovaan kirjallisuuteen.

Aloitimme tiedonhakuprosessin epäsuorasti jo vuoden 2019 keväällä, jolloin teimme Juhani Ahon koululle hanketyön sosiaalisesta mediasta, sen hyödynnettävyydestä ja mahdollisista vaaroista,

grooming mukaan lukien (Nuori Somessa -hanke). Opinnäytetyöprosessin alkaessa syvennyimme groomingiin entistä tarkemmin.

Haimme aineistoa hakusana kerrallaan useasta eri tietolähteestä. Käytimme tietoa etsiessä hakusanoja *grooming, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsi, nuori, trauma, seksuaalisuus* sekä *seksuaaliterveys*. Edellä mainitut hakusanat käänsimme myös englannin kielelle. Englanninkielistä materiaalia etsiessämme käytimme hakusanoja *grooming, online grooming, sexual abuse, child, trauma, sexuality, adolescent* sekä *sexual education*.

Eniten aineistoa löytyi hakusanoilla *grooming* sekä *online grooming*. Monissa lähteissä oli samankaltaista sisältöä, jolloin lähinnä kiinnitimme huomiota aineiston julkaisijan luotettavuuteen. Hakusanojen hyväksymiskriteerinä pidimme sitä, että valitsemamme hakusanat tulevat kirjoituksessa toistetuksi esille. Valitut hakusanat ovat toisiinsa kiinteästi sidoksissa ja ne muodostavat yhdessä helposti ymmärrettävän kokonaisuuden.

Arvioimme hakemaamme aineistoa kiinnittäen huomiota julkaisijaan ja julkaisuajankohtaan. Huomattavan osan lähdemateriaalista suljimme pois siitä syystä, että ne olivat yli kymmenen vuotta vanhoja julkaisuja. Kiinnitimme aineistoa hakiessa paljon huomiota siihen, onko tieto juuri meidän opinnäytetyömme huomioiden käyttökelpoista.

TAULUKKO 3. Aineistojen sisäänotto- ja poissulkemiskriteerit.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimus on alle 10 vuotta vanha	Tutkimus on yli 10 vuotta vanha
Sisältö aiheeseen liittyvää	Sisältö ei suoranaisesti liity valittuun aiheeseen
Luotettava lähde	Lähteen luotettavuus epäselvä
Hakusanat tulevat toistetusti esille	

### 8.3 Aineistojen analysointi

Sisällönanalyysin avulla voidaan tutkia aineistoja järjestelmällisesti. Kyseisellä menetelmällä pyritään saamaan yleisessä muodossa oleva tiivistelmä tutkitusta ilmiöstä ja koota kerätty aineisto johtopäätösten tekoa varten. (Grönfors & Vilka 2011, 94.) Analysoimme aineistoa samalla kun etsimme tietoa. Läpikäydessämme monia eri lähteitä pohdimme jatkuvasti mitkä sisällöt ja aineistot ovat hyödynnettävissä opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteen huomioiden. Analysoimalla aineistoa sisäänotto- ja poissulkukriteereitä hyödyntäen saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

## 9 GROOMINGIN VAIKUTUS LAPSEN JA NUOREN KEHITYKSEEN

Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen lapsuudessa lisää haavoittuvuutta erilaisille fyysisille, psyykkisille häiriöille, erityisesti käyttäytymisen, seksuaali- ja lisääntymisterveyden alueella. Osa seksuaalirikoksen aiheuttamista seurauksista saattaa ilmetä vasta nuoruudessa tai aikuisuudessa ja osalla oireita ei ilmene lainkaan. (Copeland ym. 2008, 103–104.) Lapsi ei välttämättä aina ymmärrä tulleet hyväksikäytetyksi. (Toivio & Nordling 2013, 234.)

Oireiluun vaikuttaa lapsen kehitystaso yksilöllisine piirteineen, sekä lapsen persoonallisuus ja kasvuympäristö. Seksuaalisesta traumasta johtuva oireilu voi olla hyvin monikirjoista ja oireet voivat vaihdella lievistä ja lyhytkestoisesta oireilusta vakavaan ja pitkäaikaiseen oireiluun. Useimmiten seksuaalisen hyväksikäytön oireet ovat stressioireita ja yliseksualisoitunutta käyttäytymistä. (HUS s. a. c.) Seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamat reaktiot eivät ole riippuvaisia hyväksikäyttötavasta tai sen laajuudesta. (Toivio & Nordling 2013, 234.)

Kehittyvänä nuorena koettu seksuaalinen trauma muodostuu osaksi nuoren seksuaalisuutta ja saa aikaan yksilöllisiä kognitiivisia, psyykkisiä ja fyysisiä vaikutuksia. (Väestöliitto 2016, 18). Seksuaalisen hyväksikäytön on todettu lisäävän sairastavuutta aikuisena. (Copeland ym, 2018) ja muiden kaltoinkohtelukokemusten mahdollisuutta. (Briere & Jordan 2009, 375–388).

Seksuaalinen hyväksikäyttö on traumatisoiva kokemus ja sen vaikutus myöhempään elämään määrittyy uhriksi joutuneen kokemuksen myötä. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 33). Toipuminen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on yksilöllistä ja tapahtuma jättää nuorelle psyykkiset arvet. Hyväksikäytön jälkeen nuori saattaa kokea häpeää ja minäkuvassa tapahtuvia muutoksia, jotka voivat johtaa psyykkiseen oireiluun. Selvitäkseen traumasta nuori tarvitsee apua ja tukea, joskus jopa pitkäaikaista hoitoa. (Väestöliitto 2014.)

Pelastakaa Lapset ry:n ”Ota puheeksi” -oppaassa kuvataan, kuinka seksuaalinen hyväksikäyttö vahingoittaa lapsen turvallisuuden tunnetta mitätöiden samalla lapsen keskeisiä perustarpeita, kuten tarvetta läheisyyteen ja arvostukseen. Perustarpeista huolehtiminen vahvistaa horjutettua turvallisuuden tunnetta ja auttaa pääsemään yli traumaattisesta kokemuksesta. Muita lasta tukevia tekijöitä ovat muun muassa säännöllinen päivärytmi, levosta ja liikunnasta huolehtiminen sekä läheisiltä saatu vahvistava ja arvostava tuki. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 31.)

Muut arjen asiat, kuten opiskeleminen omat voimavarat huomioiden, voi auttaa lasta arjesta kiinni pitämisessä ja ehkäistä syrjäytymistä. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 31). Jokainen kunnioitettava ja aidosti välittävä kohtaaminen tukee seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutunutta ja auttaa pääsemään eteenpäin. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 32 & Nuorten Exit). Seksuaalisesta traumasta toipumisen lähtökohtana on uhrin ymmärrys tapahtuneesta hyväksikäytöstä. (Väestöliitto 2014).

## 9.1 Fyysiset vaikutukset

Lapsen ikä vaikuttaa seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamien oireiden laatuun. (Terveyskirjasto 2018). Useimmiten lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimisessa tehdyt havainnot joudutaan tekemään ilman fyysisiä merkkejä hyväksikäytöstä. Joissain tapauksissa fyysisiä merkkejä kuitenkin tulee esille. Nämä merkit voivat olla mustelmia haavaumia, sukupuolitauteja tai vaurioita sukupuolielimissä ja anaalialueella. Fyysisiä merkkejä voi löytyä myös sisäreisistä. Vammojen tutkiminen ja arviointi edellyttää erityistä osaamista ja asiaan perehtyneisyyttä. (THL 2019b & Oulun ammattikorkeakoulu s. a.)

## 9.2 Psykkiset vaikutukset

Nuoruusiässä tapahtuvan emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen myötä nuoren ymmärrys tapahtuneesta syvenee ja sen aiheuttamat traumat voivat saada uuden merkityksen. Aiemmat traumat voivat tulla esille uudelleen, mikäli nuori joutuu kohtaamaan uuden trauman elämässään. (Becker, Daley & Green ym., 2003, 165—200.)

Syällisyyden, häpeän ja epävarmuuden tunteet vaikuttavat nuoren minäkuvaan, hänen sosiaalisiin suhteisiinsa ja opiskelukykyyn. (Becker, Daley, Green ym., 2003, 165—200). Traumatisoituminen voi johtaa uhri-identiteetin kehitykseen, sekä siitä johtuvaan passivoitumiseen ja avuttomuuden tunteeseen. Nuori voi kieltää tapahtumat tai kokea niistä syällisyyttä. Näköalattomuus tapahtumista saattaa esiintyä itsetuhoisuutena. (Flaherty.)

Erilaisia mielenterveydellisiä oireita voi olla monenlaisia. Seksuaalisen hyväksikäytön mielenterveydellisiin oireisiin liitetään muun muassa masennus, ahdistus ja pelkotilat. Näiden lisäksi oireita voi ilmetä myös uniongelmina, aggressiiona tai syömishäiriöinä. Hyväksikäytön uhri voi esimerkiksi käyttäytyä aggressiivisesti häntä hoitavaa aikuista kohtaan, tai tuntea tätä kohtaan negatiivisia, vihamielisiä tunteita. Joissain tapauksissa oirekuvan yhteydessä voi myös ilmetä erilaisia käytöshäiriöitä. Psykkisiin oireisiin lukeutuvat myös erilaiset stressioireet, joita seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttama trauma voi saada aikaiseksi. (HUS s.a.c.)

Lapsilla on tavanomaisesti monia eri psykosomaattisia oireita. Oireet voivat liittyä muun muassa nukkumiseen tai ruokailuun ja ne ovat täysin tavallisia lapsen normaaliin kasvuun ja kehitykseen liittyviä piirteitä. Suurimmassa osassa tapauksista oireet menevät ohi itsestään. Mikäli oireet ovat erityisen vaikeita, pysyviä tai ilmenevät esille tullessaan poikkeuksellisen rajusti, on syytä tutkia asiaa tarkemmin. (THL 2019b.)

Lapselle tai nuorelle, joka on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi voi kehittyä oireena myös erilaisia ajatusvääristymiä hyväksikäyttöön liittyvistä tapahtumista. Monesti lapsen käsitys siitä miksi, miten ja kenen takia tapahtuma on tapahtunut, vääristyy. Tunteet tapahtunutta kohtaan voivat olla ristiriitaisia; tekijää kohtaan uhriksi joutunut voi tuntea positiivisia tunteita, mutta on myös mahdollista, että tunteet ovat negatiivisia. (HUS s. a. c.)

Traumaattiset tilanteet voivat aiheuttaa erilaisia psyykkisiä stressioireita lapsille ja nuorille. Äkillisestä stressistä johtuvat oireet saattavat mennä ohi tuntien tai päivien aikana. Tavallisesti kesto ei ylitä kuukautta. (HUS s. a. d.) Traumaattisten stressioireiden takana voi olla hyväksikäytön uhrin puhumattomuus traumaattisista kokemuksista ja siihen liittyvien ajatuksien torjuminen. Oireet voivat tulla aikuisena esille seksuaalisen elämän ollessa mahdollista. (Toivio & Nordling 2013, 234.)

Stressioireet voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Ensimmäinen ryhmä on uudelleenkokemisoireet, jolloin traumaattinen tapahtuma tai asia siitä palautuu trauman kokeneen mieleen tahattomasti. Tuolloin tilanteeseen voi liittyä aidon oloisia painajaisia tai takaumia tapahtuneesta. (Terveyskylä 2018.)

Toiseen oireryhmään kuuluvat välttämisoireet, jolloin trauman kokenut välttää kaikkea tapahtumaan liittyvää, kuten sen ajattelemista ja sen aiheuttamia tunteita. Välttämisoireiden vuoksi ihminen ei halua puhua tapahtuneesta ja kaikesta siihen liittyvästä. Välttäminen vaikuttaa myös siihen hakeeko henkilö apua itselleen. (Terveyskylä 2018.)

Kolmas ryhmä sisältää keholliset vireystilaan liittyvät oireet. Tuolloin keho on jatkuvassa valppaustilassa valmiina ennakoimaan ja reagoimaan mahdolliseen vaaraan. (Terveyskylä 2018.) Oirekuvaan saattaa liittyä myös nukahtamis- ja keskittymisvaikeuksia, sekä vihanpurkauksia ja ärtyneisyyttä. (HUS s. a. d.)

Duodecimin Käypä Hoito -suositus määrittelee traumaperäisen stressihäiriön (Post Traumatic Stress Disorder, PTSD) aiheutuvan pitkäaikaisesta altistumisesta traumaattiselle kokemukselle. Sen oireita ovat traumaattisen tilanteen uudelleenkokeminen, turtuminen, traumasta muistuttavien asioiden välttely sekä kohonnut vireystila. (Käypä Hoito 2014, Aronen & Suomalainen 2016.)

Mikäli stressioireet jatkuvat yli kuukauden, on kyseessä traumaperäinen stressihäiriö (PTSD). Yleisimpiä traumaperäisen stressihäiriön oireita ovat traumaattisen kokemuksen toistuminen esimerkiksi ahdistavina ajatuksina. Tapahtumapaikkaa, tekijää tai muita tapahtumasta muistuttavia asioita kohdatessa saattaa ilmetä erilaisia oireita, esimerkiksi kielteisiä tunteita tai ahdistusta. (HUS s. a. d.)

### 9.3 Seksuaaliset vaikutukset

Kehittyvälle nuorelle seksuaalisuus tarkoittaa omiin tunteisiin ja kehoon tutustumista tiedonjonon tyydyttämiseksi. Nuoren seksuaalisuuden herääminen ja sen valmius kehittyvät yksilöllisesti. Seksuaalisesti kehittyvä nuori on haavoittuva ja altis johdatuksille seksuaalisuuteen liittyvien asioiden ymmärtämättömyyden vuoksi. (Väestöliitto 2016, 4.)



Seksuaalisen trauman aiheuttamat oireet varjostavat nuoren elämää pitkään. Oireet voivat ilmaantua etenkin seksuaalisessa kanssakäymisessä, mutta myös muissa tunteita herättävissä ihmissuhteissa. Seksuaaliset impulssit laukaisevat traumakokemuksen oireita mielessä ja kehossa, jolloin oireet voivat näkyä itsetunnossa, läheisyyden kokemisessa ja muussa seksuaalisessa toiminnassa. Nuori pärjää monesti muilla elämän osa-alueilla hyvin. (Väestöliitto 2016, 8.)

Seksuaalinen hyväksikäyttö lapsuudessa voi altistaa seksuaaliselle riskikäyttäytymiselle myöhemässä kehitysvaiheessa. (McCrae ym.). Seksuaalisesti riskialttiiksi käyttäytymiseksi luetaan muun muassa useiden seksikumppaneiden määrä ja suojaamattomat yhdynnyt. (HUS s. a. b). Seksuaalisesti hyväksikäytetyt nuoret aloittavat usein seksielämän ikätovereitaan aiemmin. (Kaltiala-Heino 2012). Seksuaalinen riskikäyttäytyminen voi johtaa jo alaikäisenä sukupuolitautilaitartuntoihin ja ei-toivottuihin raskauksiin. Uhrilla on myös lisääntynyt riski joutua uudelleen seksuaalirikoksen uhriksi. (Patton ym. 2016, Kosola 2018).

Seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneen lapsen käytös saattaa kieliä tapahtumista. Vaikka lapset ovatkin normaalisti kiinnostuneita seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä monissa eri kehityksensä vaiheissa, voi korostunut ja pitkään jatkuva seksuaalisävytteisistä asioista puhuminen viitata johonkin poikkeavaan tapahtumaan lapsen kehityksen aikana. (THL 2019b.)

Yliseksuaaliseksi käyttäytymiseksi katsotaan sellainen seksuaalinen toiminta, joka on väkivaltaista, spontaanitonta ja pakonomaista. Lisäksi tällaisesta käyttäytymisestä puuttuu edellä mainittujen seikkojen lisäksi ilo. Yliseksuaalinen käyttäytyminen voi myös olla tunkeilevaa. (HUS s. a. a.) On tärkeää muistaa, että yliseksuaaliselle käyttäytymiselle on myös muita syitä seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi, esimerkiksi vanhempien ero tai muut suuret kriisit. (HUS s. a. b).

Lapsen tietotaso seksistä ja seksuaalisista asioista voi olla ikätasoon nähden liiallista. (HUS s. a. b). Lapsi saattaa myös kohdistaa seksuaalista käyttäytymistään muihin lapsiin tai jopa aikuisiin. Alle murrosikäiset lapset saattavat yrittää imitoida aikuisille normaalia seksuaalikäyttäytymistä. Tällaiset käytösoirehavainnot on otettava vakavasti ja edellyttävät lapsen elämäntilanteen kartoittamista. (THL 2019b.)

#### 9.4 Sosiaaliset vaikutukset

Lapsena tapahtunut seksuaalinen hyväksikäyttö voi vaikuttaa ihmissuhteiden muodostamiseen. Se voi aiheuttaa eristyneisyyttä, vaikeuksia olla sosiaalisessa suhteessa toisen ihmisen kanssa, uhriidentiteetin jatkumista tai läheisyyden pelkoa. (Sanderson 2002, 51–56.) Hyväksikäytetyllä voi olla vaikeuksia myös luottaa toisiin ihmisiin. (Sanderson 2002, 222–227).

Seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamat traumat saattavat vaikuttaa sosiaalisten suhteiden luomiseen vielä aikuisenakin. (Väestöliitto 2016, 8). Sosiaalisten suhteiden muodostamista voi vaikeuttaa lisäksi trauman vaikutukset itsetuntoon ja minäkuvaan. Tätä kautta koettu seksuaalinen trauma saattaa vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin. (Becker, Daley & Green ym., 2003, 165–200).

## 10 GROOMINGIN PUHEEKSI OTTAMINEN LAPSEN TAI NUOREN KANSSA

Epäily siitä, että lapsi on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi saattaa herätä monesta eri syystä. Syynä epäilysten heräämiselle voi olla lapsen poikkeava käytös, tämän oireilu tai lapsen omat puheet aiheesta. Poikkeavan käytöksen ja oireet huomaavat monesti joku läheinen aikuinen, esimerkiksi perheenjäsen tai opettaja. (THL 2019b.)

### 10.1 Lasten vaitonaisuus hyväksikäytöstä

Lapset kertovat hyväksikäytöstä oma-aloitteisesti vain harvoin. Tavallista on, että vanhemmat lapset kertovat tapahtumista kavereilleen sen sijaan, että puhuisivat asiasta jollekin aikuiselle. Kaveri saattaa hyväksikäytön jälkeen tuntua turvallisemmalta vaihtoehdolta. On myös normaalia, että lapsi ei halua puhua hyväksikäyttökokemuksestaan myöskään sen jälkeen, kun asia on jo jotain toista reittiä tullut selville. (THL 2019d.)

Hyvin tavallista on myös se, että lapsi pyrkii torjumaan häpeää aiheuttavat asiat ja tapahtumat. Kyse voi olla myös siitä, että lapsi haluaa suojella läheisiään. On myös mahdollista, ettei lapsi yksinkertaisesti vain ymmärrä tulleen hyväksikäytetyksi. Esimerkiksi pienet ja kehitysvammaiset lapset saattavat kertoa tapahtuneesta ymmärtämättä itse mistä on kyse. (THL 2019d.)

Vaikka lapset ja nuoret kertovatkin hyväksikäytöstä yleisimmin kavereilleen, saattavat nämä kuitenkin joskus kertoa hyväksikäytöstä aikuisille vahingossa. Hyväksikäytetyt lapset ja nuoret voivat myös uskoutua asiassa jollekin luotettavalle aikuiselle ahdistuksen helpottamiseksi. On harvinaista, että hyväksikäytetty lapsi kertoo kaiken tapahtuneen yhdellä kertaa. Tavanomaisesti asiasta kerrotaan vain osa kerrallaan. (THL 2019d.)

### 10.2 Aikuinen huolen esille tuojana

Lapsen elämässä mukana olevien aikuisten velvollisuutena on suojella ja puuttua lapsen kohtaamiin ongelmiin. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 26). Havainnot ja niiden perusteella herännyt huoli lapsesta auttavat tunnistamaan avun tarpeen ajoissa, vaikka lapsi itse sitä ei olisikaan pyytänyt tai osannut hakea. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 32.) Huolen esille ottamisessa tulee huomioida seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuus. (Nuorten Exit). Mikäli tällaisesta on viitteitä lapsen puheissa, antaa tilanne lapselle mahdollisuuden asioiden kertomiseen ja hänelle voidaan tarjota oikeanlaista apua toipumisen aloittamiseksi. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 26).

Ammattilaisen tulee tarkastella omaa asennoitumistaan lapseen ja lapsen kertomaan, jotta hän kykenisi suhtautumaan asiaan vakavasti ja luomaan vastavuoroisen luottamuksen. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 26). Mikäli kertomukseen suhtaudutaan epäillen, saattaa lapsi perua kertomansa. Kertomuksen perumisen takana saattaa kuitenkin olla muitakin syitä, esimerkiksi se, että lapsi säikähtää puheistaan aiheutunutta kohua tai häntä on voitu uhkailla asiaan liittyen. (THL 2019d.)

Kun lapsi kertoo hyväksikäytöstä aikuiselle, on tärkeää, että aikuinen suhtautuu asiaan rauhallisesti. On suositeltavaa, että lapselle esitetään avoimia kysymyksiä, jotta tämä saa itse kertoa tapahtumista omin sanoin. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi ”Kertoisitko lisää?” ja ”Mitä tapahtui seuraavaksi?”. (THL 2019d.)

Lapselta voi myös kysyä tilanteista, jotka ovat mahdollisesti aiheuttaneet ahdistusta tai rajojen loukkaamista painottaen samalla hetken olevan turvallinen puhumiselle. (Lääkärilehti 2019, 224–227). Lapsen kertomat asiat olisi hyvä dokumentoida mahdollisimman sanatarkasti. Tämä helpottaa vastausten arviointia. Selvitys on aloitettava mahdollisimman ajoissa, jotta lapsen kertomus ei vääristyisi ajan kuluessa. (THL 2019d.)

TAULUKKO 4. Puheeksi ottamisessa huomioitavaa. (Nuorten Exit. Kun nuoresta herää huoli [Verkkajulkaisu]).

- Tilanteen tulee olla turvallinen
- Lasta/nuorta ei saa syyllistää tai painostaa
- Lapsen/nuoren kerrottua tapahtuneista, kiitä ja kerro olevasi hänen tukena
- Mikäli kyseessä on rikos, tulee lapselle/nuorelle kertoa ilmoitusvelvollisuudestasi asian eteenpäin viemiseksi. Kerro myös lastensuojelun ja rikosilmoituksen tarkoitus.

### 10.3 Vanhempien huomiointi

Lapsen joutuminen seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi on suuri järkytys koko perheelle. Tapahtumat tulevat monesti yllätyksenä ja se voi aiheuttaa voimakkaita tunteita lapsen lähipiirissä, mukaan lukien lapsen syyllistämistä. Lapsen joutuminen seksuaalirikoksen uhriksi internetissä voi olla vaikeaa käsittää, mikäli vanhemmat itse eivät käsitä sen mahdollisia riskejä joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 42.)

Vanhemmat tulee huomioida ja osallistaa mahdollisimman pian tapahtumien jälkeen. (Lääkärilehti 2019, 224–227). Jotta he kykenisivät olemaan lapsensa tukena, tulee heidän ymmärtää, että lapsi on tapahtuneen rikoksen uhri. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 42). Vanhempien kanssa on suositeltavaa keskustella tapahtumista yhdessä lapsen tai nuoren kanssa ja erikseen. Kannustaminen johdonmukaiseen ja turvalliseen arkeen auttavat lasta palautumaan normaalin arkielämään. (Lääkärilehti 2019, 224–227.)

### 10.4 Epäilyistä groomingista ilmoittaminen

Pelastakaa Lapset ry:n internet -sivulla toimii Nettivihje -vihjepalvelu, johon voi tehdä nimettömästi ilmoituksen havaittuaan internetissä lapseen kohdistuvaa seksuaalista toimintaa tai kuvamateriaalia. Tiedot välitetään Suomen viranomaisille arviointia ja mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. (Pelastakaa Lapset ry s. a.) Nettipoliisi tarjoaa myös apua ja tukea mieltä askarruttavissa tilanteissa. Rikosilmoitus tehdään suoraan paikallispoliisille. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 37.)

Rikosilmoitus tulee tehdä rikosasian saattamiseksi rikosoikeusprosessiin. Ilman rikosilmoitusta ei voi hakea myöskään vahingonkorvauksia. Ilmoituksen voi tehdä muun muassa asianosainen tai rikoksen todistaja. Rikosilmoitusta varten tarvitaan tarkka kuvaus tapahtumasta, rikoksen tekijästä, muista asianosaisista sekä silminnäkijöistä. (Rikosuhripäivystys.)

Lisäksi Pelastakaa Lapset ry:n internetsivuilla kehoitetaan ottamaan kuvakaappaukset laittomasta materiaalista, jotta niitä voitaisiin käyttää todisteena. Tekijä tulee estää kaikissa palveluissa, joissa yhteydenpitoa on tapahtunut. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 37.) Asioiden kanssa ei saa jäädä yksin, vaan niistä tulee kertoa tutulle ja turvalliselle aikuiselle. (Turvallinen Oulu-hanke 2019). Kaiken tasoisesta häirinnästä on tärkeää ilmoittaa poliisille, sillä se suojaa muitakin lapsia, joihin on saattanut kohdistua vastaavanlaista toimintaa. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 37.)

Poliisin mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäyttörikoksen tunnusmerkistö voi täytyä esimerkiksi silloin, jos aikuinen ehdottaa lapselle seksuaalisia tekoja, lähettää seksuaalisävytteisiä kuvia tai pyytää niitä lapselta. Poliisi kehottaa ilmoittamaan seksuaalirikosepäilystä matalalla kynnyksellä. Ilmoittajan ei tarvitse tietää, onko asiassa kyse rikoksesta vai ei. Poliisi tekee arvion ja pyytää tarvittaessa lisätietoja. Poliisi on velvollinen ilmoittamaan tietoonsa tulleesta seksuaalirikosepäilystä alaikäisen asianomistajan huoltajalle. (Poliisi 2019.)

TAULUKKO 5. Milloin hälytyskellojen tulisi soida? (Lajunen, K, Andell, M & Ylenius-Lehtonen, M 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille, 212.)

#### **Hälytyskellojen tulisi soida, kun nettituttu...**

- kehuu ylitsevuotavasti
- kysyy yhteystietojasi
- on paljon vanhempi itseä
- on saman ikäinen, mutta välillä kuulostaa aikuiselta
- lupaa asioita, jotka kuulostavat liian hyvältä ollakseen totta
- pyytää lähettämään alastonkuvia tai kuvia intiimialueista
- saa aikaan huonon omantunnon tai syyllisyyden tunteen
- pyytää pitämään keskustelut, kuvat ja videot salaisuuksina
- haluaa keskustella intiimeistä ja henkilökohtaisista asioista

#### 10.5 Ilmoitusvelvollisuus ja lastensuojeluilmoitus

Vuodesta 2012 lähtien muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen työntekijöillä on velvollisuus salassapitovelvollisuuden estämättä tehdä poliisille ilmoitus mahdollisesta alle 18-vuotiaaseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta heidän työssään esille tulleiden tietojen pohjalta. Lisäksi epäillyssä lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus lapsen hyvinvoinnin takaamiseksi. (Terveyskirjasto 2019.)

Lastensuojelulain 4a § mukaan lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin, jonka vuoksi on taattava lapsen huolenpito ja valvonta hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden. (Lastensuojelulaki 12.4.2019/542, 4a §). Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä lastensuojelulain 25 § mukaan

silloin, kun herää epäily lapsen huolenpidon tarpeesta, kehitystä vaarantavista olosuhteista tai lapsen oma käytös kiinnittää erityistä huomiota. (Lastensuojelulaki 12.2.2010/88, 25 §).

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon sosiaalityöntekijälle, josta saa myös apua ilmoituksen tekemiseen. Toissijaisesti lastensuojeluilmoituksen voi tehdä ottamalla yhteyttä kunnan sosiaalipäivystykseen ja kiireellisissä tapauksissa suoraan hätäkeskukseen. Hätäkeskukseen voi myös tehdä ilmoituksen virka-ajan ulkopuolella. Tehdyt lastensuojeluilmoitukset tallentuvat Lastensuojeluilmoitusrekisteriin (THL 2019c.)

Lastensuojeluilmoituksen avulla saadaan tehtyä aloite lapsen hyvinvoinnin varmistamiseksi. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 26). Ilmoituksen vastaanotettua lastensuojelu aloittaa palvelutarpeen arvioinnin sosiaalihuoltolain 36 § mukaisesti ja samalla selvittää lastensuojelun tarvetta, mikäli tilanne sen vaatii. (Lastensuojelulaki 30.12.2014/1302, 26§). Lapselle tulee kertoa mistä syystä lastensuojeluilmoitus on tehty, jotta hän ymmärtäisi mikä on hänelle hyväksi. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 26).

## 11 GROOMINGIN ENNALTAEHKÄISY

Pelastakaa Lapset ry:n vuonna 2018 tekemän selvityksen mukaan lapset ja nuoret eivät saa riittävästi informatiivista tietoa ja toimintaohjeita liittyen internetin palveluissa esiintyvään seksuaaliseen häirintään tai seksuaalissävyytteisen kuvamateriaalin jakamisesta. Selvitykseen vastanneilla oli vain vähän tietoa seksuaaliseen häirintään liittyvästä lainsäädännöstä, sekä siitä miten ja minne mahdollisesta seksuaalisesta häirinnästä voi ilmoittaa. (Pelastakaa Lapset 2018, 31.)

### 11.1 Opetuksella on merkitystä

Seksuaalinen hyväksikäyttö on yleinen ilmiö, josta on tärkeä puhua koulun oppitunneilla. (Duodecim Koulun terveyskirjasto 2018). Väestöliiton seksuaaliterveyskilpailun (2006) mukaan koululaisten seksuaalitaitoja edistivät seksuaalikasvatuksesta vastaava opettaja, luonteva suhtautuminen seksuaalisuuteen, sekaryhmissä tapahtuva opetus sekä draaman ja leikkien hyödyntäminen opetusmenetelminä ja tieto oman paikkakunnan terveyskeskuksen olemassa olevista palveluista. (Väestöliitto 2007, 131).

Aikuisen velvollisuus on puuttua häirintään ja hyväksikäyttöön ja antaa lisäksi lapselle myönteisiä toimintamalleja itsensä suojelemiseksi. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 20). Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisyssä ja uhriksi joutuneiden lasten auttamiseksi tarvitaan tietotaitoa sosiaalisen median osuudesta lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä, jotta lapsen kokemukset ja avun tarve tulee kuulluksi. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 3).

Seksuaalikasvatus tulisi nähdä elämäntaitojen kehittämisenä, jonka tavoitteena on itsensä kunnioittamisen lisäksi oppia kunnioittamaan myös toista ihmistä (Halonen, Reyes & Kontula 2014, 6). Koulussa tapahtuva opetus seksuaalikasvatuksesta, turvakäyttäytymisestä ja seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisystä lisää lasten kertomista kokemastaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä (Wise 2015).

Turvalliset kiintymyssuhteet ovat tärkeä osa hyväksikäyttöjen ennaltaehkäisyssä. (Duodecim Koulun terveyskirjasto 2018). Lasten ja nuorten parissa työskentelevillä on suuri merkitys seksuaaliväkivallan ja uudelleen uhriutumisen ennaltaehkäisyssä, tiedonjaossa sekä asenteisiin vaikuttajana. (Patton ym. 2016, Kosola 2018).

Jotta groomingia voitaisiin ennaltaehkäistä, tulee jokaisen lapsen, lapsen vanhemman ja lasten parissa työskentelevän aikuisen tietoisuutta lisätä seksuaalisen häirinnän ja hyväksikäytön eri muodoista. (Pelastakaa Lapset ry). On myös tärkeää muistaa, että jokainen aikuinen toimii omalla käytöksellään seksuaalikasvattajana sekä asenteisiin vaikuttajana. (Duodecim Koulun terveyskirjasto 2018).

Lisäksi turvallisesta nettikäyttäytymisestä ja siihen liittyvistä asioista on hyvä puhua lapsen ja nuoren kanssa. Käytännön esimerkkinä voidaan käyttää muun muassa sitä, että nettiin ladattuja sisältöjä ei voi saada enää pois niiden näennäisestä poistamisesta huolimatta. (Pelastakaa Lapset ry & Lampainen 2012, 23).

## 11.2 Lapsen ja nuoren sosiaaliset suhteet

Kaverisuhteet ovat tärkeä osa kasvavan lapsen ja nuoren elämää, sillä ne kehittävät sosiaalista kanssakäymistä elinpiirin laajetessa kodin ulkopuolelle. Hyvät kaverisuhteet lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta parantaen samalla lapsen minäkuvaa ja turvallista käyttäytymistä sosiaalisissa suhteissa. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 20.)

Nuorten nettisuhteet liittyvät suurimmaksi osaksi tuttuihin ihmissuhteisiin arkielämästä. Uusiin ihmisiin tutustuminen netissä on nuorille kuitenkin tuttua ja sieltä saaduista tuttavuuksista voi muodostua nuorelle tärkeä osa arjen sosiaalista elämää. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 10.) Lapselle ja nuorelle on hyvä kertoa, että nettituttavuudet eivät aina ole sitä mitä väittävät olevansa. (Pelastakaa Lapset ry & Lampainen 2012, 23). Myös kehon koskemattomuuden rajat, omista oikeuksista kiinnipitäminen sekä omien ja muiden rajojen kunnioittaminen keskinäisissä suhteissa on suotavaa ottaa puheeksi. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 20).

## 11.3 Voimaa seksuaalisuudesta

Tieto seksuaalisuudesta ja murrosiän perusasioista antaa valmiuksia kehittyvälle lapselle ja nuorelle kohdata oma seksuaalinen kasvunsa. Seksuaalisuutta tulee käsitellä kehitysvaihetta vastaavalla tavalla ymmärrettävästi, myönteisesti ja kunnioittavasti. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 22.) Keskustelujen avulla seksuaaliterveyden edistämisen näkökulmasta katsottuna lapsi oppii arvostamaan ja kunnioittamaan omaa ja muiden kehoja sekä niiden rajoja antaen mahdollisuuden myös ongelmien ennaltaehkäisylle. (Pelastakaa Lapset ry 2013, 22).

Identiteetin löytäminen on merkittävä vaihe nuoren kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Oman identiteetin löytämiseksi nuori joutuu myönteisesti ylittämään identiteettikriisin, joka käsittelee henkilökohtaisen ja seksuaalisen identiteetin kysymyksiä. (Valkenburg & Schouten 2005 SIVU tai viitattu teoksessa Lampainen 2011, 45.)

Seksuaalisuuden näkeminen voimavarana auttaa lapsia ja nuoria kehittämään taitoja, joiden avulla he voivat päättää seksuaalisuudestaan ja suhteistaan eri vaiheissa kehitystä. Tämä kokonaisvaltainen lähestymistapa auttaa nuoria toteuttamaan seksuaalisuuttaan ja elämään kumppanussuhteessaan vastuullisesti, sekä suojautumaan mahdollisilta riskeiltä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2015, 179.)

#### 11.4 Turvataito- ja seksuaalikasvatus

Turvataito- ja seksuaalikasvatuksen tavoitteena on saada lapsi tai nuori arvostamaan itseään, tarkastelemaan omia valmiuksiaan sekä kunnioittamaan omaa ja toisten yksityisyyttä. (Pelastakaa Lapset ry 2011, 25). Turvataidot vahvistavat myös olemassa olevia voimavaroja sekä tunnetaitojen kehittymistä. (Duodecim Koulun terveyskirjasto 2018).

Seksuaalikasvatus kuuluu yleiskasvatukseen. Se vaikuttaa lapsen persoonallisuuden kehittymiseen ja samalla parantaa lapsen hyvinvointia ehkäisemällä seksuaalisuuteen kohdistuvia riskitekijöitä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2015, 179.) Lasten ja nuorten kanssa on hyvä keskustella fyysisistä ja henkisistä rajoista. Rajat ylittävä teko voi vahingoittaa erityisesti psyykkisesti. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2015, 188–189.)

TAULUKKO 6. Turvallinen Oulu-hanke: Turvallisesti netissä. (Turvallinen Oulu-hanke 2019. Turvataitoja Metsokankaan koululle.)

- Älä anna yhteystietoja tuntemattomille
- Älä jaa netissä mitään ilman lupaa
- Mieti millaisia kuvia jaat itsestäsi
- Älä tapaa nettituttuja yksin tai kertomatta kenellekään tapaamisesta (muun muassa aika ja paikka)
- Mikäli saat toista ihmistä loukkaavaa materiaalia, kerro siitä uhrille ja poista sisältö
- Kerro aikuiselle epämiellyttävistä kokemuksista ja näyistä netissä.



## 12 POHDINTA

Tässä osiossa pohdimme kriittisesti opinnäytetyöhön liittyviä eettisiä ja luotettavuuskysymyksiä. Käymme samalla läpi omaa ammatillista kehittymistämme pohtien myös niitä asioita, joita voimme hyödyntää jatkoa ajatellen esimerkiksi työelämässä. Pohdimme myös opinnäytetyötä prosessina tuoden samalla esille sen eri vaiheet ja niiden tuomat haasteet.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Iisalmen Juhani Ahon koulu, jolle olemme tehneet aiemmin keväällä 2019 hanketyön Moniammatillinen hanketyö -opintojakson tiimoilta (Nuori somessa -hanke). Tuolloin hanketyönä toteutetun työn pääpainona oli sosiaalisen median kanavat, sosiaalisen median hyödynnettävyys sekä sen mahdolliset vaaratekijät, grooming mukaan luettuna.

### 12.1 Opinnäytetyöhön liittyvät eettiset- ja luotettavuuskysymykset

Kirjallisuuskatsausta aloitettaessa on huomioitava työn lähteiden soveltuvuus valittuun katsaustyyppiin. (Higgins & Greene 2011, Polit & Beck 2012). Lähteiden soveltuvuutta arvioitaessa kuvataan myös työn luotettavuutta luoden samalla pohjaa työstä saaduille tuloksille. (Vanberbroucke ym. 2007, Higgins & Greene 2011, Polit & Beck 2012). Tutkimusartikkeleiden arvioinnissa tulisi kiinnittää huomio valideettiin eli tutkimuksen pätevyyteen, kliiniseen merkittävyyteen ja yleistettävyyteen. (Duodecim 2004). Tutkimus on uskottava ainoastaan silloin, kun se noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Sama pätee myös kirjallisuuskatsaukseen ja sen tuloksien eettisyyteen ja luotettavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132.)

Toimimme opinnäytetyöprosessin aikana Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimien hyvien tieteellisten käytäntöjen (HTK) mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 6–7). Noudattamme tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, muun muassa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimustyössä.

Opinnäytetyömme käsittelee aihetta, joka saattaa herättää voimakkaita tunteita sekä vahvoja mielipiteitä ihmisten keskuudessa. Opinnäytetyön tekijöinä meidän velvollisuutemme on säilyttää ammatillainen lähestymistapa valitsemaamme aihetta kohtaan. Tavoitteenamme on tuoda hoitotyön näkökulman mukaisesti esille grooming -ilmiötä ja sen mahdollisia vaikutuksia lapsen tai nuoren kasvuun ja kehitykseen, eikä aiheuttaa vihapuhetta lietsovaa käyttäytymistä.

Käydessämme läpi aineistoja suhtauduimme kriittisesti niiden sisältöön. Pohdimme paljon sitä, onko käyttämämme lähteet niin sanotusti "liian puolueellisia" työmme tarkoituksen ja tavoitteen huomioiden. Yritimme olla suhtautumatta löytämiemme materiaalien sisältöön liian sinisilmäisesti. Tästä hyvänä esimerkkinä on osio (luku 9.2), jossa käymme läpi seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamia käytöshäiriöitä: kaikki käytöshäiriöt eivät johdu seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vaikka oireet saattavatkin viestiä sen mahdollisuudesta.

Viime aikoina groomingista eli seksuaalisen hyväksikäytön valmistelusta on käyty paljon keskustelua mediassa, mutta aiheen näkyvyydestä huolimatta, emme ole löytäneet montaakaan sellaista lähdettä, jossa grooming -ilmiötä olisi kuvattu monialaisesti. Työmme koostuu siis useasta eri lähteestä haetuista tiedoista, joka näkyy myös lähdeluettelon pituutena. Suuri lähteiden määrä tuo eteemme myös sen haasteen, että tiedon jäsentely yhtenäiseksi kirjallisuuskatsaukseksi on osaltaan kovin työlästä ja haastavaa.

## 12.2 Ammatillinen kehittyminen

Tulevaisuuden sairaanhoitajina tavoitteenamme on työskennellä Sairaanhoidajan ammatillisten kompetenssien mukaisesti (liite 3), joka tarkoittaa terveyden edistämistä asiakaslähtöisesti ja eettisesti moniammatillisen yhteistyön siivittämänä. Sairaanhoidajana työskennellessä eri-ikäisten ihmisten parissa tapahtuvan ohjauksen ja opetuksen merkitys korostuu. Opinnäytetyömme parissa työskentely on edistänyt ammatillista kehitystämme nuorten hyvinvoinnin edistämässä.

Vaikka seksuaalisen hyväksikäytön valmistelu netissä ei fyysistyisi, saattaa se aiheuttaa kasvavalle lapselle tai nuorelle monia erilaisia haittoja fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja seksuaaliseen kehitykseen. Seksuaalisen hyväksikäytön tai sen yrityksen vaikutukset ovat yksilölliset ja se tulee huomioida työskennellessä seksuaalisesti kaltoinkohdellun lapsen tai nuoren kanssa.

Olemme tutustuneet moniin eri lähteisiin ja niissä tarjottavaan näyttöön perustuvaan tutkimukseen, joten opinnäytetyön tekeminen on avannut meille uusia näkökulmia seksuaalisesti hyväksikäytetyn lapsen ja nuoren kohtaamiseen. Lisäksi olemme saaneet uusia työkaluja ohjauksen ja opetustarkoituksiin. Tähän saamme vielä harjoitusta Power Point –esitystämme esitellessämme. Keväällä 2019 esitelty Nuori Somessa –hanke loi jo jonkinlaista pohjaa siihen, miten nuorille kannattaa puhua sosiaalisesta mediasta ja sen vaaroista, sekä kriittisestä suhtautumisesta sosiaalisen median käyttöön.

Mikäli herää epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, tunnistamme asian kiireellisyyden. Nopean reagoinnin avulla voimme omalla toiminnallamme turvata lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Epäilyn herätessä on hyvä muistaa moniammatillisen yhteistyön tärkeys muiden lapsen elämässä mukana olevien aikuisten kanssa.

Lasten parissa työskennellessämme osaamme ottaa mahdollisen seksuaalisen hyväksikäytön puheeksi lapsen kanssa. Tiedämme, että asian puheeksi ottamisen tulee tapahtua täysin lapsen tai nuoren ehdoilla, ilman painostusta ja lapsen kertoman aliarvioimista. Asioiden puheeksi ottamisen tulee tapahtua luottamukseen perustuen.

Lapsen joutuminen seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi on koko perheen yhteinen kriisi ja jokaiselle perheenjäsenelle on tarjottava apua, tukea ja neuvoa tilanteen niin vaatiessa. Perhetyön avulla voidaan varmistaa vanhempien voimavarojen eheytyminen, jotta he olisivat kykeneväisiä palaamaan mahdollisimman normaaliin arkeen mahdollistaen samalla lapsen toipumisen hyväksikäytöstä.

Opinnäytetyön tekemisen aikana olemme syventyneet pohtimaan ja tutkimaan monia eri seksuaalisen hyväksikäytön muotoja ja niiden vaiheita. On totta, että kaikki seksuaalinen hyväksikäyttö ei etene fyysiseen toimintaan asti, mutta se voi silti olla omiaan vaurioittamaan lapsen kehitystä. Osaamme myös jatkossa ottaa huomioon trauman kokeneen lapsen tai nuoren moninaisen oireilun eri piirteet, mutta myös kyseenalaistaa tekemiämme havaintoja.

Opinnäytetyön muovaaminen ja eri tietolähteisiin perehtyminen on avannut paljon uusia näkökulmia ja lisännyt tietämystä siitä, mitä kaikkea seksuaalinen hyväksikäyttö fyysisen toiminnan lisäksi pitää sisällään. Opinnäytetyöprosessi kaikkinsa on opettanut meille pitkäjänteisen työn suunnittelua, aikataulutusta sekä yhteistyötä eri tahojen välillä. Päällimmäisenä on kuitenkin jäänyt mieleen tiedon lisääntyminen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja sen vaikutuksista.

### 12.3 Jatkokehittämismahdollisuudet

Koska opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, eikä siitä ole tehty montaa vastaavanlaista opinnäytetyötä, meillä on vielä useita jatkokehittämismahdollisuuksia työllemme. Jatkokehittämismahdollisuutena olisi esimerkiksi mahdollista laajentaa opinnäytetyön kohderyhmän ikähaarukkaa, jolloin tavoittaisimme yhä nuorempia oppilaita aiheella. Toisena jatkokehittämismahdollisuutena olisi tuoda aihetta esille muille Iisalmen tai Pohjois-Savon kouluille.

Kolmanneksi jatkokehittämismahdollisuudeksi olemme pohtineet myös sitä, että aiheesta voisi myöhemmin tehdä kyselytutkimuksen grooming –kokemusten yleisyydestä tai opetusvideon. Opetusvideon tekeminen pienentäisi kynnystä ottaa asia puheeksi, sillä sen esittäminen jonkin oppitunnin yhteydessä tai erilaisissa tilaisuuksissa ei vaadi esittäjältä erityistä syventymistä itse oppaaseen. Tämä toki vaatisi sen, että opetusvideo sisältäisi tarpeeksi tietoa aiheesta sopivaan muotoon leikatuna.

Neljäntenä jatkokehittämismahdollisuutena voisi olla vanhemmille suunnattu grooming –aiheinen materiaali esimerkiksi Power Point -esityksen ja luennon muodossa pohjautuen opinnäytetyöhön. Opinnäytetyön tilaaja voi hyödyntää kokoamaamme materiaalia tiedottaessaan oppilaiden vanhempia.

Grooming -ilmiö on ollut vuoden 2019 alusta lähtien esillä mediassa ja aiheesta on ollut paljon uutisointia. Uutisoinnissa on mainittu, että nuorimmillaan lähiaikoina ilmi tulleiden grooming –tapauksien uhrin ovat olleet 9-vuotiaita ja uhreja on ollut ympäri Suomea. Tämän vuoksi aihetta olisi hyvä esitellä jo esimerkiksi 4. vuosiluokkalaisille heidän ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Tällöin tavoittaisimme työllämme suuremman kohderyhmän ja herättäisimme keskustelua entistä nuorempien oppilaiden kanssa. Näin työstämme olisi vielä enemmän hyötyä kohderyhmäämme ajatellen.

## LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

ARONEN, E & SUOMALAINEN, L 2016. Traumaperäiset stressihäiriöt ja sopeutumishäiriöt. Kirjassa: Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria, 336–344. Duodecim 2016.

ASK.FM 2019. Our premise is simple. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-19]. Saatavissa: <https://about.ask.fm/about/>

BECKER D F, DALEY M, GREEN M R, ym. 2003. Trauma and adolescence II: the impact of trauma. Kirjassa: Flaherty L T. Committee on adolescence of the group for the advancement of psychiatry. Adolescent psychiatry: developmental and clinical studies. New York, NY: The Analytic Press/Taylor & Francis Group, 2003, s. 165–200.

BEECH, A R. & ELLIOTT, I A. & BIGDEN, A & FINDLATER, D 2008. The Internet and child sexual offending: A criminological review. Aggression and Violent Behavior vol. 13, 216–228. Elsevier Ltd.

BRIERE, J & JORDAN, CE 2009. Childhood maltreatment, intervening variables, and adult psychological difficulties in women: an overview, 375–388. Trauma Violence Abuse 2009;10 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: [https://www.ncbi.nlm.nih.gov.ezproxy.savonia.fi/pubmed?term=\(\(briere\)%20AND%20jordan\)%20AND%20childhood](https://www.ncbi.nlm.nih.gov.ezproxy.savonia.fi/pubmed?term=((briere)%20AND%20jordan)%20AND%20childhood). Pubmed.

CHILDLINE. Online grooming [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.childline.org.uk/info-advice/bullying-abuse-safety/online-mobile-safety/online-grooming/#10>

COPELAND WE ym. 2018. Association of Childhood Trauma Exposure With Adult Psychiatric Disorders and Functional Outcomes. JAMA Network Open. 2018;1(7):e184493. doi:10.1001/jamanetworkopen.2018.4493

COPELAND-LINDER 2008. Posttraumatic Stress Disorder. Pediatr Rev 2008; 29:103–104. American Academy of Pediatrics.

DUODECIM KOULUN TERVEYSKIRJASTO 2018. Nuorten seksuaalinen hyvinvointi, seksuaalikäyttäytyminen ja niiden uhkatekijät [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluohuollolle/opettajan-opas-nuorten-seksuaalisuus-ja-seksuaaliterveys/oos00005>

FACEBOOK 2019. Our mission. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-19]. Saatavissa: <https://about.fb.com/company-info/>

FINLEX 2011. Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. VI luku: Seksuaalinen hyväksikäyttö. Artikla 23 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-08-22]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088#idp447740640>

GRÖNFORS, M & VILKKA, H 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätöiden menetelmät, 94 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-02-04]. Saatavissa: [http://vilka.fi/books/Laadullisen\\_tutkimuksen.pdf](http://vilka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf)

HAAGA-HELIA. Opinnäytetyö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-10-23]. Saatavissa: <http://www.haaga-helia.fi/fi/opinto-opas/opintojaksokuvaukset/THE7LS011-THE7LS025>

HAASIO, A 2016. Koukussa nettiin. Seksuaalinen hyväksikäyttö netissä, 42–46. BTJ Finland Oy, Helsinki.

HALONEN, M., REYES, M. & KONTULA, O 2014. Poikanäkölma seksuaaliopetukseen- kasvattajan opas, 6. Väestöliitto. Helsinki.

HAUTSALO, H. 2007. Esitysgraafikan pikaopas. PowerPoint 2007, 32–33. Jyväskylä: WSOY.

- HIGGINS JPT & GREEN S 2011. Cochrane handbook for systematic reviews of interventions. The Cochrane Collaboration 2011. [Viitattu 2019-10-12]. Saatavissa: <http://hand-book.cochrane.org>
- HIRSJÄRVI, S., REMES, P. & SAJAVAARA, P. 2009. Tutki ja kirjoita, 121. Helsinki: Tammi.
- HUS S. A. a. Lapsen seksuaalinen kehitys. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-10]. Saatavissa: [https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten\\_seks\\_hyv\\_kaytto/Tietoa/seksuaalinen\\_kehitys/Sivut/default.aspx](https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/seksuaalinen_kehitys/Sivut/default.aspx)
- HUS S. A. b. Yliseksualisoitunut käyttäytyminen. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-10]. Saatavissa: [https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten\\_seks\\_hyv\\_kaytto/Tietoa/oireet/Yliseksualisoitunut\\_kaytt%C3%A4ytyminen/Sivut/default.aspx](https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/oireet/Yliseksualisoitunut_kaytt%C3%A4ytyminen/Sivut/default.aspx)
- HUS S. A. c. Seksuaalinen hyväksikäyttö ilmiönä. Hyväksikäytön aiheuttamat oireet. [Verkkajulkaisu.] [Viitattu 2019-08-23.] Saatavissa: [https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten\\_seks\\_hyv\\_kaytto/Tietoa/oireet/Sivut/default.aspx](https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/oireet/Sivut/default.aspx)
- HUS S.A. d. Stressioireet ja traumaperäinen stressihäiriö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-21]. Saatavissa: [https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten\\_seks\\_hyv\\_kaytto/Tietoa/oireet/stressi/Sivut/default.aspx](https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/oireet/stressi/Sivut/default.aspx)
- INNOWISE. Sosiaalisen median tilastot ja trendit: somekatsaus 2019. Somepalveluiden käyttö Suomessa 04/2019 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.innowise.fi/fi/sosiaalisen-median-tilastot-ja-trendit-somekatsaus-2019/>
- INSTAGRAM 2019. Mikä on Instagram? [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-19]. Saatavissa: <https://fi-fi.facebook.com/help/instagram/424737657584573>
- JODEL 2019. What is Jodel? [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-11]. Saatavissa: <https://jodel.zendesk.com/hc/en-us/articles/360009688653-What-is-Jodel->
- JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO. Sosiaalinen media. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-28]. Saatavissa: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-media>.
- KALTIALA-HEINO, R. Lasten kaltoinkohtelu - oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Kirjassa: Söderholm A, Kivitiie-Kallio S. Lasten Kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim 2012.
- KORTENIEMI-POIKELA, E & CACCIATORE, R 2015. Seksuaalisuuden portaat, 19, 179, 188–189. Helsinki: Opetushallitus.
- KOSOLA, S 2018. Tavallisten nuorten tavalliset vaivat: kenen niitä tulisi hoitaa ja millä resursseilla? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2018; 134(8): 837–9. Duodecim.
- KÄYPÄ HOITO 2014. Traumaperäinen stressihäiriö [Verkkajulkaisu]. Suomalaisen lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2014 [Viitattu 2019-11-11]. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50080>
- LAIHO, M 2006. Seksuaalisen hyväksikäytön kokemukset lapsuudessa ja avun tarve aikuisena, 7. Laurea ammatti- korkeakoulun julkaisusarja B14-. Edita Prima Oy, Helsinki.
- LAITINEN, M 2007: Lapsen houkuttelu. Teoksessa Laiho, Mari (toim.): Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat, 33–35. Forssan kirjapaino, Forssa.

LAJUNEN, K, ANDELL, M & YLENIUS-LEHTONEN, M 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille, 212 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille\\_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Helsinki: PunaMusta Oy.

LAMPAINEN, K 2011. Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Pro Gradu tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26619/%20URN:NBN:fi:jyu-201103011839.pdf?sequence=1>

LASTENSUOJELULAKI 12.4.2019/542 4a §, 12.2.2010/88 25 §, 30.12.2014/1302 26 §. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

LÄÄKÄRILEHTI 5/2019. Vsk 74. Hyväksikäytettyjen nuorten hoito ontuu, 224–227.

MAAILMAN TERVEYSJÄRJESTÖN (WHO) EUROOPAN ALUETOIMISTO JA BZgA 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa, 12, 19 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-02-07]. Saatavissa: [https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user\\_upload/Dokumente/WHO\\_BZgA\\_Standards\\_finnisch.pdf](https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/WHO_BZgA_Standards_finnisch.pdf)

MCCRAE JS ym. 2006. Profile of children investigated for sexual abuse: Association with psychopathology symptoms and services. *Am J Orthopsychiatry* 2006; 76:468–81.

MIELENTERVEYSTALO. Mistä on kyse? [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-19]. Saatavissa: [https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/seksuaalinen-kiinnostus-lapsiin/Pages/osio\\_1.aspx](https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/seksuaalinen-kiinnostus-lapsiin/Pages/osio_1.aspx)

MLL 2019. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-10]. Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/mediakasvatus-varhaiskasvatuksessa/>

NNECA 2019. Online grooming. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-05-02]. Saatavissa: <https://nneca.org.uk/online-grooming/>

NSPCC 2019. Grooming [Verkkajulkaisu]. Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/grooming/>

NUORTEN EXIT. Kun nuoresta herää huoli. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-11]. Saatavissa: <https://nuortenexit.fi/tietoa-ilmioista/ammattilaiselle/#vinkkejaiheenksittelyynoppitunneilla>

O'CONNELL, R 2003. A Typology of child cyberexploitation and online grooming practices [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-10-20]. Saatavissa: <http://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2003/07/17/Grooming-report.pdf>

OJALA, T 2012. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Grooming, 151–154. Edita Publishing Oy. Painopaikka: Bookwell Oy, Porvoo 2012.

OULUN AMMATTIKORKEAKOULU S. A. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut ISSN 1798-2022. Tyttölapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen ja siihen puuttuminen. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-29.] Saatavissa: <http://www.oamk.fi/epooki/2016/tyttolapsen-seksuaalisen-hyvakskayton-tunnistaminen-ja-siihen-puuttuminen/>

PATTON GC & SAWYER SM ym. Our future: A Lancet commission on adolescent health and wellbeing. *Lancet* 2016; 387:2423–78.

PELASTAKAA LAPSET RY & LAMPAINEN, K 2012. Grooming internetissä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, 4, 23. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-10-09]. Saatavissa: [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaa-lapset/2016/02/01155212/Grooming-raportti\\_final.pdf](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaa-lapset/2016/02/01155212/Grooming-raportti_final.pdf)

PELASTAKAA LAPSET RY 2011. Suojele minua kaikelta, 25, 33, 42. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-10-09]. Saatavissa: [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/02/01154623/PeLa\\_SHK\\_esite\\_webFINAL.pdf](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/02/01154623/PeLa_SHK_esite_webFINAL.pdf)

PELASTAKAA LAPSET RY 2011. Tutut tuntemattomat, 3–4, 10. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019–29–10]. Saatavissa: [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/02/01155429/Tutut-tuntemattomat-raportti\\_web.pdf](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/02/01155429/Tutut-tuntemattomat-raportti_web.pdf)

PELASTAKAA LAPSET RY 2013. Ota puheeksi, 3, 8–9, 14, 20, 22, 26, 31, 32, 37. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019–29–10]. Saatavissa: [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/02/01123848/Ota-puheeksi\\_Final.pdf](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/02/01123848/Ota-puheeksi_Final.pdf)

PELASTAKAA LAPSET RY 2018. Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalissa mediassa, 31. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-17]. Saatavissa: [https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2018/08/31131602/Sexting\\_raportti\\_web-002.pdf](https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf)

PELASTAKAA LAPSET RY S. A. Nettivihje [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-18]. Saatavissa: <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/lasten-suojelu-ja-nettivihje/nettivihje/>

PELASTAKAA LAPSET RY S. A. Grooming [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-18]. Saatavissa: <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/lasten-suojelu-ja-nettivihje/grooming/>

PERISCOPE 2019. About Us. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-11]. Saatavissa: <https://www.periscope.tv/about>

POLIISI 2019. Kolme keskeistä kysymystä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista – ja poliisin vastaukset [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-08-29]. Saatavissa: [kolme\\_keskeista\\_kysymysta\\_lapsiin\\_kohdistuvista\\_seksuaalirikoksista\\_ja\\_poliisin\\_vastaukset\\_77586](https://www.poliisi.fi/tyomme-kotimaassa/lasten-suojelu-ja-nettivihje/grooming/)

RIKOSLAKI 20.5.2011/540 6 §, 7 §, 8b §. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS. Rikosilmoitus – rikosprosessi lähtee liikkeelle rikosilmoituksesta [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/rikosprosessi/rikosilmoitus/>

RYTTYLÄINEN, K. & VALKAMA, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä, 84. 1. painos. Helsinki: Edita.

SALMINEN, A 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-10-09]. Saatavissa:

[https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn\\_978-952-476-349-3.pdf](https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf)

SANDERSON, C 2002. Seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen hoito, 51–56, 222–227. 2. painos. Kuopio, UNIpress.

SAVIOJA, H, SUMIA, M & KALTIALA-HEINO, R 2015. Seksuaalokokemukset ja mielenterveys nuoruusiässä. Suomen Lääkärilehti 2015;70(6): 309–314

SNAPCHAT 2019. Snapchat-tuki. Miten Snapchattia käytetään. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-11]. Saatavissa: <https://support.snapchat.com/fi-FI/a/how-to-use-snapchat>

SNAPCHAT 2019. Snapchat-tuki. Tietoja Snap-kartasta. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-11]. Saatavissa: <https://support.snapchat.com/fi-FI/a/snap-map-about>

TERVEYSKIRJASTO 2019. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-11]. Saatavissa: [https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p\\_artikkeli=dlk00941](https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00941)

TERVEYSKYLÄ 2018. Tyypillisimmät oireet seksuaaliväkivallan jälkeen [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-11]. Saatavissa: <https://www.terveyskyla.fi/naistalo/seksuaaliterveys/seksuaaliv%C3%A4kivalta/tyypillisimm%C3%A4t-oireet-seksuaaliv%C3%A4kivallan-j%C3%A4lkeen>

THL 2019a. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019, 7–8. Tilastoraportti 33/2019 [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-17]. Saatavissa: [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti\\_33\\_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

THL 2019b. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-29]. Saatavissa: <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvakskaytto/seksuaalisen-hyvakskayton-epaily#Selvitysprosessi>

THL 2019c. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluilmoitus. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-01-24]. Saatavissa: <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

THL 2019d. Lastensuojelun käsikirja. Lapsi kertoo seksuaalisesta hyväksikäytöstä. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-29.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvakskaytto/lapsi-kertoo-seksuaalisesta-hyvakskaytosta>

TIKTOK 2019. About. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-01]. Saatavissa: <https://www.tiktok.com/about?lang=en>

TOIVIO, T & NORDLING, E 2013. Mielenterveyden psykologia, 234. Bookwell Oy, Porvoo 2013.

TORRACO, RJ 2005. Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. Human Resource Development Review 4: 3, 356–367.

TRAFICOM 2019. Turvallisesti netissä- oppaat lapsille ja vanhemmille [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-05]. Saatavissa: <https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/ajankohtaista/turvallisesti-netissa-oppaat-lapsille-ja-vanhemmille>

TUOMI, J. & SARAJÄRVI, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, 132. Helsinki: Tammi.

TURVALLINEN OULU-HANKE 2019. Turvataitoja Metsokankaan koululle [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://www.ouka.fi/documents/64277/104164/Metsokankaan+koulutusdiat.pdf/62fa00ba-d0d6-49dc-a067-df5f7f63f5ed>

TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittelemisen Suomessa [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-10-09]. Saatavissa: [https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK\\_ohje\\_2012.pdf](https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf)

TWITTER 2019. About. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-19]. Saatavissa: <https://about.twitter.com/>

VALTONEUVOSTO 2019. Mielenterveysstrategian valmistelun ohjaus- ja asiantuntijaryhmä. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-02-18]. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=STM069:00/2018>

VANDENBROUCKE JP, VON ELM E, ALTMAN DG, GØTZSCHE PC, MULROW CD, POCOCK SJ, POOLE C,

SCHLESSELMANN JJ & EGGER M 2007. Strengthening the reporting of observational studies in epidemiology (STROBE) explanation and elaboration.

WHATSAPP 2019. Helppoa, turvallista ja luotettavaa viestintää. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-19]. Saatavissa: <https://www.whatsapp.com/?lang=fi>

WHO. Sexual health [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-02-07]. Saatavissa: [https://www.who.int/topics/sexual\\_health/en/](https://www.who.int/topics/sexual_health/en/)

VILKKA, H & AIRAKSINEN, T 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.–2. painos, 4. Helsinki, Tammi.



WISE, J 2015. School based programmes may help children to report sexual abuse, Cochrane review concludes [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2020-01-12]. Saatavissa: <https://www.ncbi-nlm-nih-gov.ezproxy.savonia.fi/pub-med/25887916>

VÄESTÖLIITTO S. A. Seksuaalisen kanssakäymisen suojaikärajat [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-09-05]. Saatavissa: [https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa\\_parisuhdeesta/tietoa\\_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon\\_laki-tietoa/suojaikarajat/](https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhdeesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_laki-tietoa/suojaikarajat/)

VÄESTÖLIITTO 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa, 131. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-12-12]. Saatavissa: <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/6b029fde9504a27e1e78757004fcf15b/1582030251/application/pdf/239651/Koulun%20seksikasvatus%20e-book.pdf>

VÄESTÖLIITTO 2014. Vanhemmuus. Grooming vaurioittaa kasvavaa nuorta. [Verkkajulkaisu.] [Viitattu 2019-08-12.] Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/?x208942=3430667>

VÄESTÖLIITTO 2016. Väestöliiton asiantuntija- ja lääkärilausunto oikeudenkäyntiä varten – Lausunto seksuaalisen trauman vaikutuksista nuoreen, 4, 8, 18. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-31-10]. Saatavissa: [http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/85daedc384874002c0fa0d1c6324e795/1572542877/application/pdf/5582378/Yleistraumalausunto%20oikeudenk%C3%A4yntiin\\_%20V%C3%A4est%C3%B6liitto.pdf](http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/85daedc384874002c0fa0d1c6324e795/1572542877/application/pdf/5582378/Yleistraumalausunto%20oikeudenk%C3%A4yntiin_%20V%C3%A4est%C3%B6liitto.pdf)

VÄESTÖLIITTO 2018. Mitä on grooming? [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-11-11]. Saatavissa: <https://www.hyvaksymys.fi/artikkeli/mita-on-grooming/>

VÄESTÖLIITTO. Väestöliiton asiantuntija- ja lääkärilausunto oikeudenkäyntiä varten - Alaikäisiin kohdistuvan seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön ja väkivallan vaikutuksista [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-08-24]. Saatavissa: [http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/ad1a9fbccf78f8a153180a251aa77a31/1562340096/application/pdf/9532701/Yleislausunto%20oikeudenk%C3%A4yntiin\\_V%C3%A4est%C3%B6liitto%207.1.2019.pdf](http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/ad1a9fbccf78f8a153180a251aa77a31/1562340096/application/pdf/9532701/Yleislausunto%20oikeudenk%C3%A4yntiin_V%C3%A4est%C3%B6liitto%207.1.2019.pdf)